

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA

FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Triat i garbellat

Els resums de les conferències
del curs del Segon Congrés
Català de Geografia : el ma-
pa com a llenguatge geogràfic.

2007-2008

Recull dels resums de les conferències, presentacions de llibres i taules rodones celebrats durant el curs 2007-2008 publicats en l'espai de comunicació virtual **Triat i Garbellat** de l'*Obrador Obert* de la SCG. Els resums es presenten en l'ordre cronològic de realització i amb expressió de l'autoria. Són els següents:

:: E. ARGULLOL: *Vers un nou model d'organització territorial de Catalunya. L'encaix jurídic de les vegueries* [Josep Coma] p. 1 :: M. BARRIENDOS: *Els riscos climàtics en perspectiva històrica. Singularitat i aplicabilitat de la informació climàtica continguda en arxius històrics* [Albert Pèlach] p. 5 :: Presentació del llibre *Vigília colonial. Cartògrafs militars espanyols en Marruecos* [Enric Bertran] p. 9 :: L. FERRER: *El paisatge rural del Bages* [Jordi Cortès i Roser Serra] p. 11 :: A. CABRÉ: *El sistema català de reproducció: nova temporada* [Elisabet Sau] p. 14 :: Presentació del llibre *La lluita per l'aigua a Catalunya. De l'ús i abús a la gestió integral (1900-2007)* [Arnau Urgell] p. 16 :: MJ. LLUËLLES: *La transformació econòmica d'Andorra durant el segle XX* [Elisabet Sau] p. 18 :: Presentació del llibre *The Global Theme Park Industry* [Oriol Porcel] p. 20 :: J. TIMAR: *Geographical scales of uneven development in post-socialist Hungary* [Mireia Baylina] p. 23 :: N. BENACH: *La ciutat representada: de la Barcelona olímpica a la Barcelona turística* [pendent] p. 25 :: II CONGRÉS CATALÀ DE GEOGRAFIA : **El mapa...** :: V. ROSSELLÓ: *Cartografia, paisatge i territori* [Pau Alegre] p. 26 :: IIcCG : **El mapa...** :: JM. RABELLA: *Cartografia, cultura i societat* [Pau Alegre] p. 28 :: IIcCG : **El mapa...** :: L. URTEAGA: *Història de la cartografia* [Pau Alegre] p. 30 :: IIcCG : **El mapa...** :: X. PONS: *Cartografia i innovació* [Pau Alegre] p. 32 :: IIcCG : **El mapa...** :: O. NEL·LO i J. MIRANDA: *El marc institucional de la producció cartogràfica a Catalunya* [Pau Alegre] p. 34 :: IIcCG : **El mapa ...** :: M. MONMONIER: *Persuasive cartography in the era of Internet* [Pau Alegre] p. 36 :: R. MATA: *Conservación de la naturaleza, desarrollo territorial y campesinado en Bolivia. Estudio de casos* [Enric Bertran] p. 38 :: Raula Rodona: *El paper de la geografia en el Pla Territorial Metropolità* [Pau Alegre] p. 40 ::

[pau alegre, 24 de juny de 2008]

Dimecres 3 d'octubre de 2007

Enric ARGULLOL i MURGADAS
professor de la Universitat Pompeu Fabra:

*Vers un nou model d'organització territorial de Catalunya.
L'encaix jurídic de les vegueries.*

El passat 3 d'octubre de 2007, el Dr. Enric **Argullol** Murgadas, catedràtic de Dret Administratiu de la Universitat Pompeu Fabra i exrector d'aquesta mateixa Universitat (1990-2001), va dissertar sobre el tema "*Vers un nou model d'organització territorial de Catalunya. L'encaix jurídic de les vegueries*", en el marc de la inauguració de les activitats del curs 2007-08 de la Societat Catalana de Geografia.

La presentació del conferenciant anà a càrrec del Dr. Francesc Nadal, president de la Societat Catalana de Geografia. En primer lloc, Nadal va fer referència al canvi temporal de la seu on es desenvoluparan les activitats per aquest curs, traslladant-se així al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB) i no a l'Institut d'Estudis Catalans, amb motiu de la celebració dels cent anys de l'IEC. També va esmentar que durant aquest curs tindrà lloc el Segon Congrés Català de Geografia, amb "*El mapa com a llenguatge geogràfic*" com a tema central. Finalment, Francesc Nadal va presentar el conferenciant i les seves obres (*Desenvolupar l'autogovern* -Editorial Empúries, 2000-, *L'organització territorial de Catalunya: una perspectiva jurídica* – Editorial Empúries, 1986-, "*Federalismo y Autonomía: La ordenación de las instituciones y los poderes en los estados compuestos*" -Ed. Ariel-Observatori de l'Evolució de les Institucions, 2004- o "*La vía italiana a la autonomía regional: estudio de derecho público sobre las autonomías regionales italianas* -Instituto de Estudios de Administración Local, 1977-), insistint que la conferència abocava a un dels grans temes de la Geografia: l'organització territorial.

El Dr. Enric Argullol va iniciar la seva intervenció amb unes paraules d'agraïment vers la invitació de la SCG, i va puntualitzar alguns aspectes de la presentació del Dr. Francesc Nadal. Va insistir en que anteriorment ja havia col·laborat amb la SCG, i que també era membre de l'IEC. Posteriorment, va voler recordar que ell no venia amb una proposta o solució entorn l'encaix jurídic de les vegueries en la nova organització territorial de Catalunya, i que la seva conferència intentaria ordenar conceptes i aportar una visió sobre l'estat de la qüestió.

La intervenció va dividir-se en quatre parts: anàlisi de l'articulat –en temes d'organització territorial- de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2006, el marc jurídic i legislatiu de caràcter territorial i amb efectes sobre l'organització de Catalunya, una dissertació sobre les províncies i les vegueries, i unes conclusions sobre la qüestió.

En la primera part de la conferència, Argullol va voler remarcar què diu l'Estatut de 2006 sobre l'organització territorial, i que per ell es tracta d'una sèrie de proposicions de caràcter general. Segons el conferenciant, l'Estatut esmenta en seu article 83 que "*Catalunya estructura la seva organització territorial bàsica en municipis i vegueries*", i prossegueix dient que "*l'àmbit supramunicipal és constituït, en tot cas, per les comarques, que ha de regular una llei del Parlament*". Argullol fa notar que la comarca ja no té la condició d'esglaió bàsic administratiu, i que s'admet la creació d'altres ens supralocals que apleguin els fenòmens metropolitans, per exemple. També esmenta, que l'Estatut reconeix la competència exclusiva de la Generalitat per regular

l'organització territorial en el seu article 151, i que també pot regular diversos aspectes de tots aquests ens que constituïran l'organització territorial de Catalunya, com ara el finançament, les competències, la composició... Argullol també diu que l'Estatut fixa que l'organització territorial sigui establerta per llei del Parlament de Catalunya.

Seguint amb les consideracions inicials sobre el reglament estatutari, Argullol fa notar que l'Estatut de 2006 no esmenta per res el terme província, però que alguns articles indueixen o aboquen a aquest ens local, citant part de l'articulat de la Constitució espanyola de 1978. Concretament l'article 151 diu: "*Correspon a la Generalitat, respectant la garantia institucional que estableixen els articles 140 i 141 de la Constitució, la competència exclusiva sobre organització territorial (...)*", fet pel qual, segons Argullol, té un efecte sobre el mapa municipal i les províncies. En el primer cas, els articles 140 i 141 de la Constitució perpetuen el mapa municipal espanyol, és a dir que qualsevol reforma del mapa administratiu –com ara la creació de vegueries- no plantejarà problemes si dita nova reforma repeteix la planta municipal. En el segon cas, cal fer notar que la Constitució atorga a les províncies el caràcter d'ens local, al capdavant de les quals hi ha una entitat representativa, i que per garantia institucional, s'han de respectar. Per tant, i segons l'Estatut, que es garanteix institucional de la Constitució, es podran fer reformes al mapa regional català sempre i quan no es retoqui la planta municipal i no desapareguin les províncies.

Seguint amb el comentari de l'articulat de l'Estatut de 2006, i segons l'article 90 i següents, es diu que "*La creació, la modificació i la supressió, i també el desplegament del règim jurídic de les vegueries, són regulats per llei del Parlament. L'alteració dels límits provincials, si escau, s'ha de portar a terme d'acord amb el que estableix l'article 141.1 de la Constitució*" (Art. 91.4), i per tant, si es tira endavant un nou mapa regional o veguerial de Catalunya que substitueixi el provincial, caldrà llei del parlament espanyol, sempre i quan es modifiquin els actuals límits de les quatre províncies catalanes. Argullol també esmenta que segons l'Estatut, la Generalitat podrà establir el règim electoral dels seus ens, però respectant els ens que tenen garantia institucional, com són les províncies. Segons Enric Argullol, doncs, plantejar un nou mapa de vegueries que substituís el provincial en el marc del nou Estatut es fa certament difícil, i buscar l'encaix jurídic d'aquest nou ens amb les jurisdiccions electorals i de representativitat política encara més.

Realitzades aquestes consideracions respecte l'articulat estatutari i les possibilitats o futur encaix jurídic de les vegueries, Argullol passà a relatar el marc jurídic i legislatiu vigent en relació a l'organització territorial, i obtenir així majors arguments per a la justificació de la seva proposta final. El conferenciant va al·legar que aquest tema no era nou ni per la Geografia ni per al Dret, i que en seu caire més institucional era ja un tema preestatutari. Referit a aquest caire, Argullol va voler fer uns incisos en el marc jurídic anterior a l'Estatut de 2006. Segons ell, ja el 1977, època del restabliment de la Generalitat, aquesta va contemplar, entre d'altres qüestions, el traspàs dels serveis de les diputacions a la Generalitat, cosa que no s'aconseguí mai. Una vegada aprovat l'Estatut de Sau (1979) la qüestió no es tornà a plantejar, mentre la Constitució de 1978 atorgava a la província un caràcter preceptiu. L'any 1980, en un altre intent d'aconseguir aquest propòsit, el Tribunal Constitucional va anul·lar la *Llei de transferència urgent i plena de les diputacions a la Generalitat*. El 1985, i des d'una vessant estatal, és aprovada la *Llei de Bases de Règim Local*, que en la seva disposició addicional quarta esmenta i dóna validesa jurídica a les comarques, reconegudes ja per l'Estatut de 1979. El 1987, aprovades les Lleis d'Organització Territorial de Catalunya, aquestes preveïen l'organització de Catalunya en una sola província, previsió que tampoc no s'ha acomplert. Ja l'any 2000, amb l'Informe de la Comissió d'Experts sobre la revisió del

model d'organització territorial de Catalunya, es va formular un nou model d'organització territorial, que contemplava les vegueries com a ens supralocals, substituïts de les províncies. Segons Argullol dit informe fracassà a causa de les reformes proposades a la planta municipal, i per tant no s'aplicà o estudià per definir una llei d'organització territorial. Finalment, l'aprovació de l'Estatut de 2006, va fixar un nou model d'organització, pendent però de transformació o aplicació al territori.

La tercera part de la conferència se centrà en unes consideracions respecte la província i la vegueria. Per Argullol, la província és per a Catalunya una *mosca de matxo*, és a dir un ens “que molesta”. Segons l'autor, el catalanisme mai no ha estat provincialista, i ha vist la província com una entitat artificial. Catalunya ha gaudit d'una bona xarxa de ciutats ben cohesionades, fet pel qual ha desenvolupat més aviat un model comarcal que no pas provincial.

Avançant ja en les propostes, per Argullol hi ha una operació ben senzilla per encaixar les vegueries en l'actual ordenament jurídic i territorial: convertir les províncies en vegueries i les diputacions en consells de vegueria. Però aquesta operació pot esdevenir molt complexa en els següents sentits: per la variació de límits, per la variació del nombre de vegueries, per la variació del sistema electoral i pel fet de convertir els consells de vegueria en unes institucions viables (bon finançament). Pel que fa al primer aspecte, la variació dels límits, la Constitució remarca que la província és una entitat local de segon grau, que és la circumscripció de l'administració de l'Estat, que representen les audiències provincials i que són circumscripció electoral. Per Argullol, els tres primers atributs no generarien conflicte si es passés de la província a la vegueria. El que sí generaria conflicte amb l'Estat es la variació d'aquesta circumscripció electoral. També recorda, que cal llei orgànica per variar aquestes circumscripcions electorals, i que es força complex de dur a terme. El professor Argullol creu també que sí es poden fer modificacions en els límits de les províncies, però creu que es més complicat fer-ne de noves.

Pel que es refereix a les vegueries, Argullol comenta que aquestes son agrupacions de municipis, que tenen un consell de vegueria (que substituïria les diputacions segons l'article 91.3). L'Estatut vigent ja assenyala per tant un canvi en els òrgans de govern, però si hi ha més vegueries que les actuals províncies, aquests nous consells quines diputacions substituïran? -es pregunta el conferenciant-

D'aquesta manera, Argullol incideix i destaca que es poden mantenir igualment les quatre províncies amb caràcter de circumscripció electoral i ens administratiu de l'Estat, mentre que les noves vegueries serien el reflex de les entitats locals, és a dir, actuarien com a corporacions supramunicipals. I refermant aquesta tesi, el professor Argullol ho exemplifica amb diversos casos. Les diputacions de Balears, Madrid, Cantàbria, la Rioja ja no tenen aquest caràcter d'entitat local, ja que ha passat a fer-ho el govern autònom respectiu. Al País Basc o Navarra existeix la província, però no actua com a ens local per les atribucions que li confereixen els règims especials de què gaudeixen. A les Canàries, les províncies “s'evaporen” perquè el govern autonòmic actua com a ens local en les competències de rang superior i els consells insulars en les de rang inferior. Així doncs, a la resta de l'Estat es produeixen situacions similars, on la província es buidada de contingut en tant que entitat local, mentre que conserven l'atribut d'administració perifèrica de l'Estat i circumscripció electoral. Argullol creu que aquest sistema bé podria funcionar a Catalunya, amb unes províncies que exercissin aquestes funcions i unes vegueries constituïdes com a ens locals.

A la part final, el conferenciant tornà a insistir en la seva idea o proposta de dissociar “l'ànima de la província” de “l'ànima d'ens local” que adquiriria la vegueria (en el sentit de corporació supramunicipal). Finalment, Argullol realitza tres

consideracions prou importants. La primera és que cal la col·laboració de l'Estat per a dur a terme aquestes reformes territorials. La segona és el fet que cal establir fórmules que permetin entendre a l'Estat que les vegueries no seran circumscripcions electorals. Per ell, cada província es dividiria en dues vegueries (Barcelona en les vegueries de Regió Metropolitana i Catalunya Central; Tarragona en les del Camp del Tarragona i Terres de l'Ebre; Lleida en Ponent i Alt Pirineu i Aran; i Girona en la vegueria de les Comarques de Girona) sense així haver de retocar el mapa provincial i electoral, i no creu possible crear noves vegueries amb territoris procedents de diferents províncies. La tercera és el desencaix de les províncies amb les vegueries, que només se solucionaria amb la proposta d'organització feta anteriorment.

Per acabar, Argullol comentà que les solucions de l'encaix jurídic de les vegueries en l'organització territorial catalana no són senzilles, però sí que era cert que l'Estatut de 2006 oferia majors amplituds de mires per a resoldre aquesta qüestió.

La sessió s'acabà obrint un torn obert de preguntes i observacions respecte la proposta final del Dr. Argullol, on entre d'altres qüestions es plantejà sobre si aquesta visió de duplicitat de l'escala regional –províncies i vegueries- amb funcions diferents, no repercutiria de forma negativa en el fet de duplicar les estructures d'administració i el seu cost de manteniment [Josep **Coma** i Guitart]

Dimarts 6 de novembre de 2007

Mariano BARRIENDOS,
professor de la Universitat de Barcelona:

Els riscos climàtics en perspectiva històrica. Singularitat i aplicabilitat de la informació climàtica continguda en arxius històrics.

Dins del programa d'activitats del curs 2007-08 de la Societat Catalana de Geografia, el propassat dia 6 de novembre va tenir lloc la conferència pronunciada per Mariano **Barriendos**, doctor en geografia i professor del departament d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona, amb el títol *Els riscos climàtics en perspectiva històrica. Singularitat i aplicabilitat de la informació climàtica continguda en arxius històrics*. L'acte, que es va desenvolupar al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona a partir de les set del vespre va comptar amb l'afluència d'una vintena d'assistents i va iniciar-se amb el repartiment dels premis Palau Vera.

Pel que fa a la presentació del conferenciant, es va destacar el seu paper rellevant en l'àmbit de la climatologia històrica a Catalunya del qual és un referent i els vint anys de recerca que avalen una llarga trajectòria científica no exempta de dificultats per aconseguir certa estabilitat professional i científica.

El ponent, Mariano Barriendos, va iniciar la conferència animant la sala a perdre la por a consultar la documentació històrica continguda als arxius si el que es vol és analitzar el canvi climàtic. De les seves paraules es desprenia una ferma convicció –que comparteixo– de com els arxius poden ajudar a fer estudis de geografia històrica en general, però també de tipus ambiental en particular, un aspecte que sovint s'ha tingut poc en compte.

Centrant-se en la temàtica de la conferència (els riscos climàtics en perspectiva històrica) va explicar com a través de la informació meteorològica i climàtica continguda als arxius es poden, per una banda, conèixer millor els fenòmens naturals antics a partir de l'estudi dels seus casos i, per altra, interpretar l'actitud de la societat davant de determinats episodis meteorològics de risc. Tot plegat per a poder aplicar el principi de prudència i tenir més informació per afrontar el futur, destacant com sovint els patrons de comportament humà es repeteixen al llarg del temps i per generacions que passin es reacciona igual davant situacions similars.

Dit això, va presentar l'estructura de la conferència que va separar en quatre apartats: 1. Aspectes conceptuals, 2. Fonts documentals històriques en climatologia, 3. Sistemes de classificació de la informació climàtica històrica i 4. Estudi de casos (4.1 Sequeres i 4.2 Inundacions).

A la discussió dels **aspectes conceptuals**, el ponent –penso que encertadament– va optar per un discurs provocatiu cridant l'atenció del públic amb comentaris i imatges diverses sobre el clima mediterrani i la irregularitat de les precipitacions: els diluvis i les sequeres com a comportaments extrems i els canvis climàtics dels darrers dos mil·lennis, des de l'episodi càlid medieval (*solar forcing*) a l'escalfament actual (*human forcing*), passant per la miniglaciació dels segles XIV a XIX (*solar and volcanic forcing*), van cridar l'atenció de la sala. Aquest recurs molt didàctic va fer que el discurs guanyés en comentaris generals, però que lògicament perdés qualitat de detall i sensibilitat de matisos, com quan va contraposar el “model d'antic règim”, tal i com s'anomena al moment previ al desenvolupament del capitalisme modern, amb el “model

neoliberal”, identificant el primer amb el rei Carles III i el segon –alerta!- amb l’exalcalde de Marbella Jesús Gil.

Segons Barriendos, l’argument que sosté aquesta “llicència” és que abans les societats estaven molt més exposades al risc dels fenòmens extrems i en canvi actuaven amb molt més sentit comú, tenien una percepció molt més equilibrada de la situació amb una elevada cohesió social i això els permetia superar els estralls. Mentre que durant el model neoliberal, només compta l’increment econòmic, encara que sigui a costa de sobreexplotar els recursos naturals i s’aprofiti la tecnologia per incrementar els beneficis. Fet que suposa una exposició creixent al risc meteorològic, un augment de la vulnerabilitat a episodis de tota mena i que la societat tingui una percepció alarmada del risc. I que davant els danys greus i les pèrdues econòmiques, el que es faci sigui augmentar la protecció i buscar compensacions i inversions que mitiguin el desastre, enlloc d’evitar els problemes prevenint situacions perilloses. Personalment res a dir a les idees i l’exageració del discurs per captar l’atenció, que no sigui que va faltar dir que ni ara tot és tant negatiu ni abans tot era tant positiu, perquè la relació de la societat amb el seu entorn no ha estat mai lineal.

El repàs a les **fonts documentals històriques en climatologia** va servir per exposar a la sala com una de les informacions documentals escrita més utilitzada a Europa: l’observació directa dels fenòmens meteorològics, no existeix a casa nostra. Per aquesta raó, ha calgut recercar en d’altres tipus de documentació escrita, com l’administrativa municipal dels segles XIV a XIX, que aporta informació dels episodis extrems i dels seus impactes a l’àmbit mediterrani. L’exemple dels ponts que s’emporten els aiguats va servir per explicar un suport complementari que es troba en els expedients de les obres públiques, que per exemple permeten fer càlculs de cabals com s’ha fet per al cas de Girona.

El repàs a les fonts gràfiques va començar amb les inscripcions i els estudis epigràfics, ja que també són útils com a informació local perquè donen informació del punt fins on va arribar l’aigua en diferents episodis extraordinaris. La cartografia de detall és una altra informació que es troba repartida en diferents arxius espanyols com el de Simancas (Valladolid) o el de Viso del Marqués (Ciudad Real), tot i que Barriendos va destacar el del castell de Vincennes a França pel seu recull cartogràfic de ciutats catalanes aixecades amb molt detall pel servei d’espionatge francès. Lògicament, les pintures i gravats amb l’exemple de la dinàmica de les glaceres durant la Petita Edat del Gel als Alps o la fotografia històrica a l’hora d’explicar els aiguats de l’any 1982, completaren els referents visuals per a l’estudi dels riscos.

Pel que fa l’observació instrumental antiga, si bé el ponent va dir que la seva presència és creixent a Europa des de finals del segle XVIII, la més antiga d’Espanya és la del metge Francesc Salvà, iniciada el gener de l’any 1780 i continuada durant més de quaranta anys de forma ininterrompuda.

El ponent va explicar que el volum de dades obliga a tenir presents uns criteris de selecció de la informació, per tal que aquesta tingui el rigor suficient i la representativitat necessària pels fenòmens que volen explicar. Perquè la selecció de la informació documental sigui el més fiable possible va recomanar: buscar fonts contrastades per més d’un individu (actes notariais, informació de col·legis, etc.), evitant la subjectivitat personal i que els documents fossin contemporanis als fets que es vulgui descriure. La qualitat de la informació –va dir- serà en aquella documentació que estigui ben datada, tingui continuïtat en el temps, aporti dades homogènies i es pugui quantificar. Cosa gens fàcil de tractar, ja que per aconseguir dotze sèries catalanes, en forma d’uns i zeros (1 = inundacions i 0 = sequera) el ponent va haver d’invertir quatre anys, visitar més de vint-i-sis arxius i consultar cent dotze sèries documentals, és a dir,

dos milions de pàgines de documents mecanoscrits. Una feina que a més requereix de coneixements específics per al tractament de la informació com la comprensió paleogràfica, l'ajustament dels calendaris i les unitats de mesura de cada època.

Aquest conjunt de fonts van demostrar la gran quantitat d'informació que els investigadors tenen a l'abast i van donar lloc a la tercera part de la conferència, basada en els **sistemes de classificació de la informació climàtica històrica**. Lògicament, la geografia històrica climàtica es basa en la identificació i descripció d'episodis meteorològics extrems i no tan extrems, els quals poden classificar de diverses maneres. Una inundació, per exemple –ens deia Barriados- pot ser una crescuda “ordinària”, “extraordinària” o una “catàstrofe” i posava l'exemple del riu Onyar el dia de la Mercè de l'any 1678 quan un cop d'aigua va fer desaparèixer trenta-tres finques.

Igual d'interessant va ser la classificació proposada per a l'estudi de les sequeres, identificades a partir de la informació continguda en les rogatives, és a dir, súpliques públiques per a demanar pluja que, com que seguien un rigorós formalisme litúrgic, és possible establir-ne una classificació basada en sis nivells: el primer nivell era preventiu i es basava en oracions simples en els temples. En el segon nivell, considerat com a lleu, ocorria quan s'exposaven relíquies dins les esglésies. El tercer nivell o mitjà, ja implicava una processó pública pels carrers. A Barcelona, per exemple, es feia al camí de Sant Sever. Quan s'arriba al quart nivell, la sequera ja era més prolongada i això obligava a fer les immersions de les relíquies dins de l'aigua. Seguint amb l'exemple de Barcelona, el conferenciant va explicar com la creu de Crist es portava al port, on se submergia. No obstant això, com que les relíquies es feien malbé aquesta acció es va prohibir l'any 1619 i a Barcelona es va canviar per una missa de difunts pública. El nivell més crític és el cinquè. En aquesta situació ja era necessària la peregrinació a santuaris de fora de la ciutat. A Barcelona en aquestes situacions s'anava fins a la capella de Santa Eulàlia a Sarrià i a molts indrets de Catalunya es peregrinava fins a Montserrat. Fins al moment, a Catalunya, s'han detectat quatre casos de nivell cinc, en un d'ells, l'any 1566, els peregrins de tornada a Barcelona venint de Sarrià van ser retinguts a la plaça de Catalunya ja que la intensa pluja que havien provocat va obligar a tancar les portes de la ciutat davant del risc d'avingudes, quedant demostrat que almenys una vegada la rogativa va funcionar.

La conferència va acabar amb l'explicació de diferents **estudis de cas** sobre episodis prolongats de sequera i grans inundacions, que tingueren el recolzament d'una interessantíssima informació gràfica i d'alguns mapes del temps explicatius de cadascuna de les situacions presentades. D'entre les sequeres van destacar les explicacions de la que hi hagué entre l'any 1565 i el 1567 i la del període 1812 a 1824. D'aquesta darrera, per exemple, l'any 1817 va ser molt crític amb 196 mm de precipitació anual a Barcelona, amb dos mesos amb 0 mm de precipitació com van ser el febrer i l'abril i un màxim a l'octubre d'únicament 63,2 mm. El conferenciant va destacar com al llarg del segle XX, a Catalunya, no hi hagut cap període de sequera d'aquesta intensitat.

En l'anàlisi de les inundacions es van mostrar dades entre l'any 1301 i el 2001 però, posant un èmfasi especial a l'any 1617 amb una situació d'instabilitat entre els dies 1 i 5 de novembre que va provocar el col·lapse del sistema fluvial amb efectes en diferents punts de la geografia catalana, amb la desaparició de 400 edificis, 22 ponts, 17 molins hidràulics, 6 panys de muralla i 7 sèquies, prova de l'impacte global d'aquesta situació. I un altre episodi entre el 29 de setembre i el 8 d'octubre a l'any 1787, que per exemple, va negar alguns punts de Tortosa amb més de tres metres i mig d'aigua pels carrers.

Especialment interessant va ser la hipòtesi proposada de com l'increment de les inundacions mediterrànies es pot relacionar amb un avanç de les glaceres alpines, és a dir, la possible relació entre l'increment de les condicions de fred i els aiguats.

L'acte va acabar amb un senyal d'alerta sobre les previsions fetes al tram baix del Llobregat on s'ha previst un cabal màxim de 4.000 m³ quan les dades demostren com al segle XIX el màxim va ser de 5.000 m³, en el qual és un perill evident de risc en un tram afectat per nombroses infraestructures metropolitanes. [Albert **Pèlachs**]

Dimarts 20 de novembre de 2007

Presentació del llibre de
J. Luis URTEAGA GONZÁLEZ,
professor de la Universitat de Barcelona:

*Vigilia colonial. Cartógrafos militares
españoles en Marruecos (1882-1912).*

(Madrid-Barcelona: Ministerior de Defensa - Bellaterra, 2006)

Dimarts 20 de novembre de 2007, dins del programa d'activitats del curs 2007-08 de la Societat Catalana de Geografia (SCG) i a la seu del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB), s'efectuà la presentació del llibre *Vigilia colonial. Cartógrafos militares españoles en Marruecos*, editat de conjunt pel Ministerio de Defensa i Edicions Bellaterra, del qual és autor el nostre consoci **Luis Urteaga González**, catedràtic de geografia humana de la Universitat de Barcelona. Sota la preposatura de **Francesc Nadal i Piqué**, president de la SCG, intervingueren en l'acte de presentació **M. Carme Montaner i Garcia**, cap de la Cartoteca de Catalunya, de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, i **Josep Oliveras i Samitier**, catedràtic d'Anàlisi Geogràfica Regional de la Universitat Rovira i Virgili, de Tarragona.

Francesc Nadal inicià l'acte tot emmarcant la presentació d'aquest llibre en el curs 2007-08, que és el del Segon Congrés Català de Geografia i que no en va duu per títol *El mapa com a llenguatge geogràfic*, i passà a parlar de la gènesi de l'obra. En aquest procés, ressaltà les relacions amb Pere Andreu, amb qui el setembre de 1994 efectuaren un viatge al Marroc, una comunicació frustrada al Congrés Internacional d'Història de la Cartografia de Lisboa i el bon tracte rebut a la cartoteca del Centro Geográfico del Ejército.

Carme Montaner encetà la seva intervenció expressant la satisfacció per l'edició d'un llibre d'història de la cartografia, una disciplina que dissortadament no és pròdiga en publicacions, i recordant el treball en equip amb Luis Urteaga i Francesc Nadal en el comissariat de l'exposició *1936-1939. Els mapes en la guerra civil espanyola* (<http://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/S94591.htm>). Dit això, destacà que el llibre que es presentava descobria mapes molt poc coneguts, si no desconeguts, fet de gran valor per a la cartografia a cavall dels segles XIX i XX; en aquest sentit, contrastà l'aixecament de mapes al Marroc quan la Península ofería grans buits topogràfics. Pel que fa al contingut del llibre, remeté els presents a la ressenya que Pau Alegre féu per al web de la SCG. Això no obstant, posà de relleu que l'obra no parla sols del context del mapa, sinó que s'ocupa dels instruments cartogràfics i de com s'han format les cartes, de les dificultats, dels errors i dels encerts, tot plegat d'una manera prou didàctica per a què els no avesats en aquestes tècniques puguin fer-se'n càrrec. Així mateix, posà de relleu l'enorme vàlua dels plànols de les ciutats marroquines, imprescindibles i fonamentals de qualsevol anàlisi de la seva evolució urbana. I acabà esperonant l'autor en les seves investigacions, ja que a la vista dels resultats de l'estudi del període 1888-1912, la recerca cartogràfica fins a la fi del Protectorat espanyol, el 1956, s'albira de prou interès.

Josep Oliveres començà per reconèixer la qualitat del pròleg, signat per Horacio Capel, on es tracta del veïnatge difícil amb l'Islam i de la fal·làcia de les tres cultures,

malgrat declarar-se partidari de l'utòpic diàleg de les civilitzacions. Tot seguit, digué que el llibre és la segona aportació de nivell a la geografia postcolonial del Marroc, rere *España en Marruecos*, del qual són curadors Joan Nogué i José Luis Villanova, i que forma part del conjunt de treballs de recerca sobre l'actuació de l'aparell de l'estat per controlar el territori. A més d'una obra de cartografia, és, per tant, un llibre de geografia política i d'història del Marroc. En aquest sentit, es tracta de la laboriositat d'uns militars que fan de cartògrafs, amb il·lució i professionalitat. L'obra, com no podia ser altrament, trasllueix la geopolítica de les superpotències de l'època, com França i Anglaterra miraven de controlar l'estret de Gibraltar, i el paper de segon ordre que Espanya hi jugava, maldant per reforçar les places de Ceuta i Melilla i per protegir les illes Canàries. La intervenció del professor Oliveras comptà amb interessants cites memorialistes de diversos personatges vinculats al Marroc, entre els quals el vescomte de Foucauld, militar francès que abandonant l'exèrcit marxà a explorar el Marroc disfressat de jueu. Com a resultat del viatge escriví *Reconnaissance au Maroc*, obra de gran interès geogràfic.

El darrer a parlar fou l'autor del llibre, Luis Urteaga, qui expressà el seu agraïment a la SCG i als col·legues que havien intervingut abans, ensems que es mostrà molt satisfet de ser en companyia de persones que estimaven la cartografia i el Marroc. A continuació, passà a explicar els cinc objectius que s'havia plantejat en escometre una obra d'aquesta envergadura. En primer lloc, es proposava donar a conèixer un corpus (mapes, cartes itineràries i plànols urbans, aixecats per cartògrafs espanyols, entre 1888 i 1912) que aplega els primers documents cartogràfics precisos de l'interior del Marroc, entre els quals destaca per la seva extraordinària vàlua la carta de Fes (1888), reproduïda al llibre. Segonament, identificar els cartògrafs i explicar-ne les trajectòries. En foren vint-i-quatre, que feren una estada al Marroc de sis anys de mitjana. El que més, n'hi passà trenta. Fou Eduardo Álvarez Ardanuy, que esdevingué el primer arabista de l'Estat Major i que recomanà repetidament que Espanya no s'emboqués al Rif, en contraposició al parer d'altres intel·lectuals com Gonçal de Reparaz o Joaquín Costa. Val a dir que el Rif és encara avui en dia un territori complicat, on el turisme no acaba de desenvolupar-s'hi, perquè el negoci és l'haixix. Com a tercer objectiu, es plantejà tractar de les rutines dels cartògrafs: el treball amb instruments lleugers per mirar de passar com més inadvertits millor, les dificultats dels viatges i els allotjaments, les disponibilitats de serveis d'escolta i de traducció, el suport logístic de metges i delineants, etc. En quart lloc, es proposà d'exposar el context geopolític en què es gestaven els mapes, per què es van fer i per a què es pensaven fer servir. I, finalment, el llibre fa el relat verídic d'un episodi colonial, on predominen els fets per damunt de les opinions.

Abans d'acabar, el professor Urteaga expressà la seva gratitud a diverses persones, entre les quals els nostres consocis José Ignacio Muro i Francesc Nadal, col·legues d'un ambiciós projecte d'investigació encetat fa alguns anys i on s'emmarca aquest llibre, que té per finalitat l'anàlisi de la cartografia de Marroc feta pels agents colonials espanyols, durant gairebé un segle d'intervenció en aquell país, de 1859 a 1956. [Enric Bertran]

Dimarts 11 de desembre de 2007.

Llorenç FERRER i ALÒS, professor
de la Universitat de Barcelona:

El paisatge rural del Bages.

La conferència del mes de desembre del curs 2007-08 anà a càrrec de l'historiador de Navarcles Llorenç **Ferrer** i Alòs, catedràtic d'història contemporània de la Universitat de Barcelona. Sota el títol de *El paisatge rural del Bages*, el conferenciant va oferir al públic assistent a l'acte una suggerent síntesi històrica explicativa de la configuració d'alguns dels paisatges de la comarca del Bages.

Llorenç Ferrer fou presentat per Francesc Nadal, president de la Societat Catalana de Geografia, el qual aprofità per reivindicar els lligams entre historiadors i geògrafs. Deixeble del també historiador Emili Giralt, Ferrer s'ha dedicat a la història agrària, especialitzant-se sobretot en la vinya al Bages, essent així que l'any 1987 va veure publicada la seva tesi doctoral amb el títol de *Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya Central (segles XVIII i XIX)*. Les seves línies d'investigació han seguit bàsicament tres camins: la ja esmentada història agrària, la història de la industrialització i la història de la família.

El conferenciant va començar recollint el quant que li havia llençat Francesc Nadal i encetà la xerrada fent referència a l'obra del geògraf bagenc Joan Vilà-Valentí *El Bages*, un clàssic de la geografia comarcal catalana, de la qual va projectar alguns mapes que van servir d'homenatge a aquest geògraf de Sallent i d'excusa per a introduir els objectius de la conferència. Aquí aprofità per a fer un incís i matisar alguns aspectes sobre el títol de la dissertació, dient que, més que centrar-se a l'estudi dels paisatges, parlaria de la configuració del poblament d'alguns nuclis del Bages íntimament relacionats amb l'estructura agrària de la comarca. Per a tal fi, Ferrer recolzaria el gruix de la conferència en l'anàlisi de tres models diferents de poblament: Navarcles, Castelladral i el Pont de Vilomara. Prèviament, però, va ser necessària una explicació general de com s'havia arribat al poblament actual de la comarca, concentrat bàsicament en el que es coneix com la "Y" formada pels rius Llobregat i Cardener, eixos fonamentals del Pla de Bages. Aquestes dues valls han anat omplint-se d'efectius humans bàsicament per la industrialització –basada sobretot, però no únicament com va recalcar Ferrer, en el model de les colònies tèxtils- i pel conreu de la vinya. Aquest conreu seguia un model econòmic mancat d'una estructura comercial sòlida, la qual cosa serà fatal quan els mitjans de transport millorin i productes d'altres zones envaeixin els seus mercats tradicionals, el que els comerciants del vi bagenc anomenaven la Muntanya (comarques d'Osona, Bages i Ripollès). La base d'aquest model econòmic seria la família que tenia vinya, normalment en règim de rabassa morta: l'home es dedicava a les terres i les dones i la canalla, al treball a les fàbriques.

El gruix de la conferència girà, com s'ha dit abans, entorn a la gènesi de l'estructura del poblament, simplificada en els tres models. El cas de Navarcles fou al qual més estona dedicà l'autor. La morfologia actual del poble de Navarcles es remunta al segle XVII, però per entendre-la hom ha de recular a l'alta edat mitjana quan l'autoritat comtal creà el terme de Manresa sota l'administració d'un veguer. En aquest terme, la propietat lliure (alou) tindrà molta importància, però la fundació del monestir de Sant Benet de Bages en un extrem, anirà alterant a poc a poc l'estructura de la

propietat, de manera que a finals del segle XIV l'esmentat monestir haurà passat a controlar gran part de les terres del terme de Manresa. El patrimoni de Sant Benet s'anirà gestant a poc a poc, a base de petites donacions -parcel·la a parcel·la, com molt bé va assenyalar Llorenç Ferrer-. A diferència d'altres monestirs, no hi haurà grans donacions. Això es traduirà en una estructura de la propietat multiparcel·lària. Així per exemple, al capbreu de 1338, a Navarcles, en només 3,5 km², hom compta 196 parcel·les en mans de Sant Benet. El monestir acabarà comprant moltes de les terres que queden entre aquest parcel·lari tan diversificat. Aquestes terres el monestir les gestionarà donant-les en emfiteusi als pagesos. Aquest tipus de contracte proporcionarà importants rendes al monestir. Emperò, Ferrer es pregunta com pot ésser que un monestir que controla tantes riqueses passi a finals del segle XVI a reduir els seus ingressos de manera tan dràstica. Segons ell, l'explicació cal buscar-la per una banda en els efectes de la pesta negra i per altra en la reducció de censos a diners. La pesta negra farà que gran part del terme quedi buit, donant pas als masos rònecs. L'explotació de les terres abandonades anirà concentrant-se en mans de pocs masos, de manera que unes quantes famílies acabaran treballant les terres del monestir. Amb el temps, sobretot a conseqüència del gran creixement de població i de la necessitat d'obtenir diners, aquests masos aniran desprenent-se de les parcel·les més apartades del mas -ahora les més properes a l'església de Navarcles-. Aquí s'estableixen patis de terra amb la finalitat de construir una casa amb l'hort al darrere, donant pas a la configuració del nucli actual. Així anava dibuixant-se la morfologia del poble de Navarcles.

El municipi de Castelladral, a l'Alt Bages, respon a un altre tipus de poblament. La pressió demogràfica del segle XVIII no es tradueix en aquest sector de la comarca en l'aparició d'un poble, sinó en l'augment del poblament dispers. Es reconstrueixen alguns masos rònecs i es donen parcel·les en emfiteusi amb possibilitat de fer-s'hi una casa. La toponímia de la zona -la Casa nova de..., la Caseta...- ens recorden aquest model de poblament agrari basat en el conreu de la vinya. Llorenç Ferrer ressaltà també, com a curiositat, que a Castelladral s'intentaren implantar colònies de rabassaires, que haguessin pogut donar peu a l'aparició d'un petit poblet, però l'intent no reeixí.

La conferència acabà amb el tercer model estudiat: el poble del Pont de Vilomara. Aquí, sense abandonar el pes de la vinya, el protagonisme l'adquirí l'estructura de poblament a partir d'una fàbrica tèxtil. El conferenciant volgué desmitificar la idea segons la qual les colònies industrials s'instal·len a sectors deshabitats per a evitar la introducció d'idees revolucionàries entre els obrers. Segons ell, les primeres fàbriques neixen prop de nuclis habitats -aquest seria el cas de la fàbrica del Pont de Vilomara- i només quan aquests indrets s'hagin exhaurit, els fabricants en buscaran d'altres on aixecar un poble nou.

El territori del futur poble del Pont de Vilomara estava en mans de sis masos. El 1840, un d'aquests masos -el mas Maromas- es veurà en la necessitat de desprendre's d'algunes terres i establirà una sèrie de patis que donaran pas a un petit raval prop de l'església. Un any després, el propietari del mas del Pont estableix un tros de terra a la família Jover de Barcelona per a què hi construeixin una fàbrica. Aquests no tenen la intenció de fer-hi cases per als treballadors: qui vulgui treballar a la fàbrica haurà d'espavilar-se per viure a les cases aixecades a les antigues terres del mas Maromas, que han donat pas a un urbanisme un xic caòtic, o bé a les cases establertes a l'altra banda del pont, ja en terme de Manresa, i que van sorgir del mas Marcetes. Finalment, els Jover acabaran comprant el mas que ha donat nom al poble i aixecaran nous edificis per habitatges. El conjunt dels quatre elements -els tres grups de cases i la fàbrica- seran bàsicament el que avui coneixem com el Pont de Vilomara. Seria erroni, però, pensar que el poble és fruit exclusivament de la industrialització. De nou, apareix la vinya per

entendre aquest tercer model de poblament. L'economia dels primers habitants del nou poble del Pont de Vilomara tenia dos eixos bàsics: la fàbrica i el treball a les vinyes. Ambdues activitats es complementaven. Ferrer va demostrar la importància de la vinya al Pont de Vilomara mostrant unes imatges d'una joia del patrimoni arquitectònic del Bages: les tines construïdes enmig de les vinyes. Amb aquesta suggestiva imatge l'historiador Llorenç Ferrer tancava la seva conferència. [Jordi **Cortès** i Roser **Serra**]

Dimecres 16 de gener de 2008

Anna CABRÉ i PLA, professora de la
Universitat Autònoma de Barcelona:

El sistema català de reproducció: nova temporada.

El 15 de gener de l'any 2008, Anna **Cabré** va pronunciar la conferència sobre El sistema català de reproducció: nova temporada, en el marc del Curs del Segon Congrés Català de Geografia, organitzat per la Societat Catalana de Geografia. L'acte va ser presentat pel senyor Enric Mendizàbal, vicepresident d'aquesta Societat, que va glossar breument la trajectòria professional de la ponent als assistents.

La senyora Anna Cabré és doctora en geografia i catedràtica de Geografia Humana del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona, i ha dirigit el Centre d'Estudis Demogràfics des de la seva creació (1984). Aquest centre ha esdevingut el principal formador de demògrafs del país, gràcies al rigor dels seus cursos de formació i d'especialització, alhora que ha adquirit reputació internacional per les seves recerques en temes de població. Mendizàbal va valorar positivament el fet que Cabré sigui, al seu parer, una bona generadora d'idees que dissemina entre els seus alumnes i col·laboradors per tal que les desenvolupin, així com la seva extensa bibliografia, que ha configurat un corpus científic de gran interès i que és el resultat de les diferents línies d'investigació seguides per aquesta demògrafa.

La conferència d'Anna Cabré tenia com a punt de partida la tesi doctoral que va llegir l'any 1989 i que l'editorial Proa va publicar amb el nom de *El sistema català de reproducció* (1999). La seva investigació es va centrar l'estudi dels factors que incideixen en la reproducció de la població per a després explicar el creixement de la població catalana.

En la seva tesi, Cabré destaca que el que ha estat important en els factors que incideixen en la reproducció és: a) que les edats viscudes per les filles hagin estat superiors a les de les mares; b) que la fecunditat, tot i que baixa, no ha impedit el creixement de la població; i c) que, bàsicament, ha estat la immigració la que ha contribuït al creixement. Si aquests tres principis s'apliquen de forma ràpida i sintètica per explicar el creixement demogràfic de Catalunya, es pot constatar que sense immigrants i malgrat la baixa la fecunditat, la població catalana hauria crescut. Aquest creixement no hauria estat espectacular, però s'hauria produït i dels prop de 2 milions de catalans del 1900 s'hauria passat a 2,3 milions el 1980. Però va ser la immigració el factor que va donar l'impuls necessari al creixement de la població catalana en dos sentits: si els naixements de catalans s'haguessin aturat, la població s'hauria mantingut igualment, perquè els qui haguessin mort haurien estat reemplaçats pels immigrants, però, a més a més, cal saber que des del 1964, els immigrants, això és la població que viu a Catalunya però que no té un origen català, ja conformaven el gruix de la població i, per tant, els catalans de “soca-rel” ja havien deixat de ser majoria.

La combinació dels dos factors de reproducció, natalitat i immigració, va funcionar positivament fins l'any 1986, aproximadament. A partir d'aquella data el procés de creixement es va aturar i durant uns 10 anys la societat ha anat absorbint el fort creixement demogràfic ocorregut al llarg dels seixanta i setanta, alhora que ha recuperat

els mecanismes positius del sistema de promoció social, important per atreure immigrants i per a fer funcionar l'economia del país.

A partir de 1995, el procés de creixement demogràfic s'ha tornat a engegar. A hores d'ara la natalitat s'ha incrementat tot i que no ha assolit els nivells dels anys setanta, i els estocs d'immigrants ja no provenen d'Espanya, sinó que vénen de qualsevol país del món, en un corrent migratori de difícil final, perquè els “orígens” són, potencialment, molt amplis i quan un està exhaurit, un altre s'inicia. Per tant, a partir de 1995 s'ha iniciat el que ella designa com a nova etapa del sistema de reproducció, en la qual, els dos factors de reproducció de la població catalana s'han activat amb l'arribada d'immigrants estrangers i amb la recuperació de naixements. Tot i que és conscient que s'ha equivocat diverses vegades a l'hora de fer prospectiva sobre creixements demogràfics, es va voler arriscar i va fixar el 2010 com a horitzó temporal d'aquesta nova onada expansiva i el 2015 com l'any d'una nova aturada demogràfica.

Per a ella, és gràcies a la immigració que el conjunt de la població catalana manté la seva participació de prop de l'1 per mil a nivell mundial. També va dir que, des del 1714, la població es duplica cada 70 anys, independentment del règim econòmic i malgrat les baixes fecunditats, que es podria dir que són intrínseques en el comportament reproductiu de les dones catalanes.

I també va remarcar que és la immigració el que està facilitant a hores d'ara el creixement de moltes de les poblacions dels països rics i per això creu que el model de reproducció que ha emprat Catalunya al llarg del temps és aplicable a altres entorns. És per això que ella parla ara de “sistema complex de reproducció” i és complex perquè en aquest procés es barregen la part biològica i la part deguda a la immigració.

La conferència va ser amena ja que Cabré és, a parer de qui fa aquesta recensió, una bona comunicadora d'idees. També va estar plena de referències als seus inicis en el camp de la demografia i va destacar la importància de l'obra de Josep A. Vandellós Catalunya, poble decadent, el text de la qual la va motivar a pensar sobre si realment seria possible una població catalana en decreixement. La conclusió de la tesi de la demògrafa, tal com s'ha vist, és que no, i si Vandellós defensava una visió etnicista dels pobles i li costava assimilar els immigrants com a catalans, Cabré els veu com el factor clau que ha evitat la decadència de la població catalana i que, per tant, cal vetllar pel funcionament dels mecanismes de promoció social que els integren i per la necessària cohesió de la societat. [Elisabet Sau i Raventós]

Dimecres 20 de febrer de 2008

Presentació del llibre d'Ignasi ALDOMÀ,
professor de la Universitat de Lleida.:

*La lluita per l'aigua a Catalunya.
De l'ús i abús a la gestió integral (1900-2007)*

(Lleida: Pagès, 2007)

Ignasi **Aldomà**, geògraf, professor de la Universitat de Lleida i un dels impulsors del manifest de Vallbona per un Canal Segarra Garrigues del segle XXI, ha publicat recentment el llibre *La lluita per l'aigua a Catalunya. De l'ús i l'abús a la gestió integral (1900-2007)*. En la presentació efectuada a la Societat Catalana de Geografia, a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, dimecres 20 de febrer de 2008, va comptar amb la presència d'un dels professionals que encarna el canvi de paradigma en la gestió dels recursos hídrics: el director de Planificació de l'Ús Sostenible de l'Aigua, Gabriel **Borràs**.

Canvi o continuïtat?

Ignasi Aldomà explica que "pretenia abordar de manera enciclopèdica -amb el repte que suposa generar obra d'aquest abast- la història de l'aigua al nostre país, és a dir, la història de la relació entre el recurs i les persones". Una història que en el darrer segle ha passat del paradigma de "l'ús i abús", en el context històric del regeneracionisme i personificat en la figura de Joaquín Costa, de la política de grans regadius i de la idea que "no es pot perdre ni una gota al mar" cap a la gestió integral de l'aigua. Tanmateix, Aldomà precisa que actualment encara vivim un procés de transició, propugnada per sectors com la Xarxa per a la Nova Cultura de l'Aigua. En aquest sentit, reconeix que en el llibre es recull una visió més optimista que la seva percepció actual. "El paradigma del creixement és tant potent que difícilment la major part dels projectes dissenyats o pensats de la 'vella cultura de l'aigua' faran marxa enrere". I afegeix: "tinc la percepció que cada vegada succeïxen coses més singulars i extremes; per exemple ara s'ensulfaten els rius per lluitar contra les plagues del mosquit tigre o la mosca negra... i aquest tipus de fets ni preocupen ni generen cap tipus de reacció!".

Les claus del canvi

Gabriel Borràs explica que la punta de llança del canvi ha estat la Directiva Marc de l'Aigua (DMA). Una normativa europea aprovada el 2001 i que pretén assolir el "bon estat ecològic" per totes les masses d'aigua -tan superficials, com subterrànies, zones humides, de transició i costaneres- l'any 2015.

A banda dels seus objectius, el director de Planificació de l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA) destaca com a element d'innovació la participació ciutadana. La DMA obliga a comptar amb les "parts interessades" tant per al procés de planificació com posteriorment la validació dels seus resultats. En aquest sentit, des de l'any passat es

desenvolupen els plans de participació per a la redacció dels diversos Plans de gestió de conca.

Borràs és ben explícit: "per assolir el bon estat ecològic s'ha acabat la informació pública com la coneixem actualment -penjar el projecte en qüestió a un taulell o al DOGC- i passem a un paper proactiu de la ciutadania".

La implementació de la Directiva Marc corre a càrrec dels organismes de conca. A les Conques Internes de Catalunya (CIC) aquest paper correspon a l'ACA però a les grans conques de l'Estat -especialment les compartides per diverses comunitats autònomes- hi ha les confederacions hidrogràfiques. Per a Borràs aquestes institucions difícilment estaran a l'alçada del repte ja que tenen una estructura totalment "decimonònica i autista". Precisament la transversalitat és un valor en alça ja que les polítiques de l'aigua s'han de coordinar amb moltes altres sectorials: industrial, agrícoles, energia, turisme... En contraposició, per Gabriel Borràs, "l'ACA abraça la DMA no per ser d'obligat compliment sinó per convenciment" com a element clau en el procés de canvi de paradigma de gestió dels recursos hídrics.

Un altre element clau és el principi de la subsidiarietat. Aquest fet ha de permetre, segons Borràs, gestionar situacions com l'actual sequera per "recuperar tots aquells recursos que ens hem deixat perdre en un segle de revolucions industrial i agrícola".

Aldomà recorre els principals fets de la relació entre societat i recursos hídrics en el darrer segle a Catalunya. Un segle en el qual la "batalla" per l'aigua ha estat una constant. Segurament, pensem en èpoques contemporànies en la presió popular en contra el Pla Hidrològic Nacional (PHN) de 2001 però tal i com expliquen unes imatges del llibre ja a principis de segle alguns dels municipis de l'Anoia es manifestaven en contra la sobreexplotació causada per la indústria igualadina amb pancartes reclamant "la seva aigua".

L'obra s'estructura en sis capítols. En el primer, "Els camins de l'aigua" on s'aborda els recursos hídrics del nostre país i els fenòmens de sequera i inundacions. Posteriorment, s'aborda l'utilització de l'aigua en els tres sectors productius: agricultura, indústria i domèstic/serveis -amb especial atenció a l'abastament de la conurbació barcelonina-. Després d'un capítol que aborda l'aigua des del punt de vista ciutadà es tanca el llibre amb el "Planificar l'ús, evitar l'abús", una descripció dels canvis en els paradigmes de gestió dels recursos hídrics. Un canvi que ja s'anuncia en el títol, i que tal i com ha reconegut Aldomà en la presentació, caldrà seguir si es consolida. [Arnau Urgell]

Dimecres 27 de febrer de 2008.

Maria Jesús LLUELLES LARROSA,
doctora en Geografia:

La transformació econòmica d'Andorra durant el segle XX.

El 27 de febrer de l'any 2008, Ma. Jesús **Lluelles** va pronunciar una conferència sobre *La transformació econòmica d'Andorra durant el segle XX*, en el marc del Curs del Segon Congrés Català de Geografia, organitzat per la Societat Catalana de Geografia. L'acte va ser presentat pel senyor Joan Vilà-Valentí, membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans, que va glossar breument la trajectòria professional de la ponent als assistents.

La senyora Lluelles és doctora en geografia per la Universitat de Saragossa. Ella és andorrana i gran part de la seva recerca acadèmica s'ha centrat a analitzar les transformacions d'aquest petit país dels Pirineus, que ha convertit en objecte dels seus treballs de llicenciatura, doctorat i llibres. La seva tesi va versar sobre el tema de la conferència i es va publicar amb el títol: *Transformació econòmica d'Andorra* l'any 1991. Des del 1996 fins al 2005 ha treballat amb el doctor Vilà en l'*Anuari socioeconòmic d'Andorra*, editat per la Banca Privada Andorrana.

La conferència de la senyora Lluelles va seguir un esquema clàssic i metòdic de presentació d'Andorra. Durant la seva xerrada va anar destriant aspectes de: la situació, la població, els sectors econòmics, les infraestructures, el model fiscal i el PIB amb força flaixos temporals que, de forma ràpida i elíptica, intentaven reflectir els canvis en els aspectes tractats. D'aquesta presentació cal remarcar com a significatiu:

- L'economia andorrana està estructurada des de mitjans dels anys cinquanta en tres subsectors del sector serveis: el comerç, el turisme i l'activitat financera. La resta de sectors econòmics són marginals, tot i que cal remarcar que, en el cas del sector primari, el conreu de tabac havia estat exclusiu i important, però aquesta activitat ha disminuït des del 1997.
- La població andorrana és essencialment estrangera. Com a nacionalitat, els andorrans només representen el 36% de la població, els espanyols són el grup més important d'estrangers seguits dels portuguesos, que han desplaçat en nombre la comunitat de francesos.
- Tot i que no fabrica res, el comerç ha estat una de les activitats econòmiques que ha reportat més beneficis a l'economia andorrana però darrerament ha perdut força perquè s'han reduït els diferencials de preus amb els Estats espanyol i francès. La demanda turística ha orientat el sector comercial cap el predomini de comerços no alimentaris.
- El sector financer és el més sòlid i fiable dels tres subsectors de serveis que caracteritzen l'economia d'Andorra.
L'oferta d'esports d'hivern és la gran aposta d'Andorra, una oferta de la qual són grans usuaris els espanyols, que representen el 60% del flux turístic anual. Les estades són curtes, majoritàriament d'1 dia.

- Lluelles va descriure Andorra com una ciutat-estat, amb un creixement urbà mal planificat, entre altres coses perquè fins el 2000 no s'ha aprovat cap legislació que reguli el creixement urbanístic dels comuns.
- Les úniques connexions d'Andorra amb els seus països veïns són els dos passos fronterers d'entrada a Espanya (la Farga de Moles) i França (Pas de la Casa), units per una única carretera que s'ha anat millorant o desdoblant per a intentar fer més fluida la circulació.

Per a la conferència, alguns dels reptes que hauria d'afrontar Andorra estan relacionats amb:

- La gestió del sector de la neu que, al seu parer, cada vegada consumeix més espai i no sembla que se li auguri cap època d'expansió ja que la neu es mostra persistentment insuficient per cobrir tota l'extensió dels dominis esquiables a més d'haver endeutat els comuns amb fortes inversions locals i compres d'accions a les estacions.
- Aplicar de forma metòdica els preceptes aprovats en la Llei general d'ordenació del territori i urbanisme del 2000 i el Reglament urbanístic de l'any 2002 per tal de millorar els creixements urbans dels comuns.
- Intentar solucionar la qüestió de la mobilitat interior, tot i que sembla que el Govern andorrà està més preocupat de desenclavar la vall de la Valira nord, per la Massana i Ordino i de resoldre el tema de l'aeroport.

La conferència va tenir un to molt acadèmic i seriós, molt centrada en la presentació del seu país i poc anecdòtica. A parer de l'autora, el Govern andorrà no es planteja massa canvis en la seva orientació tot i que és conscient del descens, potser puntual, de l'activitat en dos subsectors: el comerç i l'esquí. Però tot i aquests comportaments negatius a les tradicionals fonts de riquesa, no sembla, ara com ara, que es trobin alternatives viables a aquestes activitats que han dominat i han estat fortament impulsades per i des de les administracions públiques.

A l'autora d'aquesta recensió li va sorprendre que el Govern andorrà no disposi de cap font estadística organitzada per conèixer, com a mínim, les característiques de la seva població. Si es fa una comparació amb Catalunya, on les sèries censals i padronals tenen una llarga tradició i han facilitat nombrosos estudis històrics, sobta que a Andorra només s'hagi fet un únic cens l'any 1989 i que les dades de població i electorals siguin propietat dels comuns que anualment recull el Consell General com a recomptes de població només tinguin un valor administratiu i no estadístic. Potser pel fet de ser pocs els seus habitants no ho han requerit fins la data! [Elisabet **Sau** i Raventós]

Dimecres 5 de març de 2008

Presentació del llibre Salvador ANTON CLAVÉ,
professor de la Universitat Rovira i Virgili:

The Global Theme Park Industry

(Cambridge: CABI Publishing, 2007)

Dimecres 5 de març de 2008, a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans i dins el programa d'activitats del curs 2007-08 de la Societat Catalana de Geografia (SCG), va tenir lloc l'acte de presentació del darrer llibre del geògraf Salvador Anton, *The Global Theme Park Industry*, editat el 2007 per CABI (CABI Publishing, Oxfordshire and Cambridge). L'acte va ser dirigit per Francesc Nadal, president de la SCG, i va comptar amb la intervenció de la doctora Nacima **Baron-Yelles**, de la Université Paris-Est Marne la Vallée, que va precedir la presentació del citat llibre per part del mateix autor.

Francesc Nadal, que va iniciar l'acte fent referència al fet que aquesta era la tercera presentació de llibre a la SCG de l'actual curs, va exposar com aquesta nova obra de Salvador Anton era un pas més en una llarga i fructífera recerca iniciada pel geògraf de la Universitat Rovira i Virgili farà aproximadament 10 anys, i remarcava el fet que, en aquell moment, fos també al si de la SCG on el mateix autor presentés un primer pas d'aquest treball un 21 d'abril de 1998. L'estudi en qüestió versava sobre una temàtica si més no força innovadora en el panorama dels estudis geogràfics de l'època al nostre país: l'impacte espacial dels parcs temàtics. Des d'aquell moment, Salvador Anton no ha deixat d'investigar i treballar sobre aquest tema, i una mostra n'és el seu darrer llibre. Nadal confirma com Salvador Anton, amb aquests treballs i des de la seva posició com a professor d'Anàlisi Geogràfica Regional a la Universitat Rovira i Virgili, ha esdevingut una peça clau dels estudis de turisme a Catalunya i al conjunt de l'Estat espanyol i Europa.

A continuació, Nadal va presentar la ponent que anticiparia la xerrada de Salvador Anton. Nacima Baron-Yelles és professora de geografia i ordenació del territori a la Université Paris-Est Marne la Vallée i investigadora al *Laboratoire Ville, Mobilité, Transports* de la mateixa universitat, des d'on s'ha especialitzat, entre d'altres camps, en el sector turístic

La professora Baron començà explicant com ella i Salvador Anton es coneixen el 1999 a Almeria en un col·loqui sobre geografia urbana i turisme, on el geògraf tarragoní ja mostrava un interès especial pels parcs temàtics francesos. A partir d'aquell moment i de l'interès comú van sorgir una sèrie d'intercanvis i col·laboracions de recerca conjunta sobre els parcs temàtics a França i en especial sobre aquells situats als voltants de París.

Segons la professora, és aquest un moment oportú per publicar una síntesi geogràfica sobre els parcs temàtics a França. Tot i la ingent producció científica existent (la majoria es tracta d'estudis i informes descriptius o estadístics, textos on figuren més aviat denúncies ideològiques dels parcs temàtics que no pas anàlisis crítiques), a la comunitat geogràfica del país veí li mancava una obra amb una aproximació analítica profunda i rigorosa.

L'obra de Salvador Anton, va dir Nacima Baron, va més enllà d'una mera descripció i d'un intercanvi d'arguments a favor i en contra dels parcs temàtics; per contra, conté aportacions científiques que, segons creu Nacima Baron, han de ser

considerades i integrades per la geografia del turisme francesa, de la qual critica els mètodes usats per les seves limitacions analítiques sobre el sorgiment, desenvolupament i implantació dels propis parcs temàtics.

L'anàlisi de Salvador Anton mostra com en els parcs temàtics poden donar-se processos espacials de diferent ordre i escala. Nacima Baron va destacar algunes aportacions significatives: el fet de considerar els parcs temàtics com una estratègia territorial i econòmica vinculada a la ordenació territorial; la necessitat d'una estreta i real col·laboració entre els agents privats i públics per a la seva implantació; l'anàlisi dels impactes territorials, socials i econòmics dels parcs; la generació de nous territoris i paisatges, de nous teixits urbans que esdevenen llocs híbrids entre l'espai públic i el privat; la integració de les qüestions culturals en l'anàlisi territorial dels parcs; l'anàlisi del desenvolupament diferencial pel que fa a l'èxit del parc i les diferents estratègies portades a terme, o el que ve a ser el mateix, l'anàlisi de l'especialització funcional a diferents escales (regional, nacional, internacional) dels parcs, relacionant el seu èxit amb la seva inserció territorial en els contextos geogràfics locals i regionals; etc.

Segons Nacima Baron, Salvador Anton, a qui defineix com "un geògraf del terreny, que integra diferents mètodes d'anàlisi i conceptuals", planteja per tant la qüestió dels parcs temàtics des d'un punt de vista disciplinar, un objecte d'estudi que ha de ser abordat integralment i transversal per part de la ciència geogràfica. El nou llibre és una eina bàsica per comprendre els parcs temàtics.

A continuació, i introduït per Francesc Nadal, pren la paraula l'autor del llibre. Salvador Anton començà plantejant el fet que, en el si de la comunitat geogràfica, pugui semblar excèntric tractar aquestes qüestions, ja que no existeix una bibliografia prou extensa al nostre país en relació als parcs temàtics. Però, segons ell, a través de l'aproximació a aquesta temàtica es poden tractar moltes altres qüestions geogràfiques sobre les quals sí hi ha una vasta producció científica.

Aquest llibre, reconeixia, també podria entendre's com una revisió dels treballs realitzats al llarg dels darrers deu anys, des del 1995 quan va presentar la seva tesi doctoral sobre la urbanització turística del litoral de Tarragona, un any abans que s'implantés Port Aventura. Per tant, l'interès pels parcs temàtics resideix bàsicament en què es tracta d'una realitat territorial i social amb la que l'autor manté, des de bon principi, una proximitat física però també sentimental. Simultàniament, era el moment, a mitjans dels noranta, de l'eclosió de l'interès per implantar parcs temàtics a tot arreu, el que feia oportú iniciar una línia de treball i aproximació analítica sobre aquesta nova realitat social, econòmica i territorial.

Des del punt de vista disciplinar, en aquesta època apareixen diverses publicacions que esdevindran de referència per a la geografia del turisme, entre les quals *Escapism*, de Yi-Fu Tuan, i és també un moment en què en la ciència geogràfica s'estén el debat sobre el que Salvador Anton denomina els "post-paradigmes". Aquesta conjunció de factors suscita en el geògraf de Tarragona un interès sobre la relació entre els parcs temàtics i el territori, tant pel que fa a les seves concrecions socials com també espacials.

Anton explica com diverses estades a l'estranger, als Estats Units i a França, li confirmen l'interès per aquest nou objecte d'anàlisi geogràfica. Les primeres reaccions que trobà als seus treballs però foren de sorpresa, tant des de l'àmbit acadèmic com des dels sectors professionals vinculats directament als parcs temàtics, cosa que li arribà a generar certes dificultats de cara a poder dur a terme la seva recerca: manca d'informació de tot tipus, de reculls estadístics, de propostes analítiques, de metodologies i conceptes adaptats, etc. Calia per tant desafiar els apriorismes ideològics i començar a treballar des de l'inici, buscant, organitzant i generant de bell nou tota la

informació que calgués. La necessitat i la possibilitat d'aportar teoria i coneixement amb dades empíriques, i la necessitat de teoritzar sobre el comportament espacial de la demanda, sobre els impactes en el territori i sobre el simbolisme de l'espai, foren elements d'estímul en aquests primers passos. Paral·lelament, Anton reconeix que la tasca de difusió que ha realitzat al llarg d'aquests anys (amb conferències, cursos, etc.) ha estès l'interès per l'anàlisi dels parcs temàtics tant a Catalunya com també a d'altres llocs; d'aquí sorgeix la proposta de fer una obra de síntesi d'abast global.

L'autor va destacar, tot seguit, alguns dels elements més significatius de les tres parts en què ha organitzat la seva obra.

De la primera part, que tracta sobre el sorgiment i desenvolupament dels parcs temàtics, en destaca l'anàlisi de l'origen social i cultural de la indústria de parcs temàtics, la diversificació tipològica de parcs, la globalització de la indústria, les estratègies dels grans operadors pel que fa a innovació tecnològica, empresarial i de concreció territorial, etc.

En la segona, destaca quatre aproximacions en relació al paper rellevant que tenen els parcs temàtics en l'actual societat de l'entreteniment: una primera sobre el que signifiquen des del punt de vista de la comercialització del lleure; una segona sobre com els parcs temàtics han esdevingut mecanismes i instruments d'innovació espacial des del punt de vista de la planificació i com han sabut resoldre de manera prou encertada algunes qüestions espacials; una tercera sobre l'impacte dels parcs temàtics en el territori, l'economia, la cultura, etc., i una quarta sobre el desenvolupament diferencial de les destinacions de parcs temàtics.

En la darrera part, que tracta sobre com s'implanten i gestionen els parcs temàtics, resalta els mecanismes de gestió i planificació de l'espai per part les empreses: quins són aquells aspectes de l'entorn que fan possible l'existència d'un parc (com el geomarketing, l'existència de mercats a diferents escales, els suports institucionals locals, etc.), com es planifica arquitectònicament i urbanística un parc (forma, dimensió, capacitat, fluxos, etc.); tot d'elements que són sempre planificats per aconseguir donar la màxima satisfacció a l'usuari i per tant poder obtenir el màxim benefici econòmic.

A mode de conclusions, el geògraf tarragoní proposa que el llibre pot llegir-se des de diferents nivells: com un recull de dades, des d'una aproximació operativa o teòrica, com una exposició crítica d'arguments, etc. L'anàlisi realitzada, diu, planteja així temes ja coneguts per la ciència geogràfica (sostenibilitat, planificació, identitat, globalització) plantejats, però, a través d'un treball concret, en aquest cas sobre els parcs temàtics. Es tracta per tant de proposar un diàleg interdisciplinari i establir nous mecanismes, metodologies i interpretacions per superar el propi objecte d'anàlisi. En definitiva, es pretén abordar un fenomen global des de l'interès i l'experiència local i del periple vital.

Finalment, Salvador Anton reconeix que ha estat un autèntic gaudi poder realitzar el llibre perquè, creu, el treball desenvolupat és autènticament propi d'un geògraf i d'un científic: ha calgut realitzar nombrosos treballs sobre el terreny, que inclou visites, entrevistes, recull fotogràfic, compilació de quaderns de notes, etc. per després poder abordar un intens procés de treball intel·lectual. Citant a Michel Lacroix i la seva obra *El culte a l'emoció*, l'autor afirma que el pensament fred pot arribar a ser estèril, però el treball intel·lectual és fructífer si el fa moure una vibració sentimental. I aquesta reflexió sintetitza perfectament el seu intens periple vital entorn de la recerca sobre els parcs temàtics. [Oriol Porcel]

Dimecres 26 de març de 2008.

Judit TIMAR, investigadora a la
Hungarian Academy of Sciences.

*Geographical scales of uneven development
in post-socialist Hungary.*

La conferència del mes de març corre a càrrec de Judit **Timar**, professora i investigadora de geografia del Centre d'Estudis Regionals de l'Acadèmia Hongaresa de Ciències. Timar, especialista en temes urbans, econòmics, de desenvolupament regional i de gènere, pronuncia una conferència en concordança als seus temes d'estudi i als seus projectes de recerca més actuals, dedicats al desenvolupament regional amb perspectiva de gènere.

La diferenciació socioeconòmica i espacial entre l'est i l'oest d'Hongria és un tema de debat que ha traspassat el món acadèmic. Les desigualtats regionals del desenvolupament econòmic del país, que es consideraven moderades, s'han incrementat en l'època de transició postsocialista i no sembla que hagin millorat després de l'entrada del país a la Unió Europea. Judit Timar analitza les causes d'aquestes disparitats espacials des d'una perspectiva marxista, el que li permet incloure les relacions capitalistes de producció. Timar manifesta el seu posicionament abans d'abordar el problema mostrant-se contrària al pensament general de la imparcialitat de la ciència i al domini del concepte d'espai que separa les formes espacials abstractes dels processos socials concrets. També es lamenta de la situació embrionària de la geografia crítica i de les connotacions negatives que comporta la terminologia Marxista, cosa que probablement explica, segons ella, que els geògrafs, de l'est i de l'oest, no hagin analitzat el desenvolupament desigual des d'aquesta perspectiva.

Per a Timar, el desenvolupament desigual és endèmic al capitalisme; la diferenciació geogràfica no és tant una conseqüència sinó una necessitat bàsica del capital. Per tant, les disparitats geogràfiques a diferents escales són produïdes pel desenvolupament desigual estretament vinculat a l'acumulació de capital. Així doncs, les desigualtats són, inqüestionablement, les manifestacions geogràfiques del mode de producció capitalista.

En segon lloc, tot i que proposa que el desenvolupament-subdesenvolupament és l'expressió geogràfica de les relacions capital-treball a l'Hongria actual, la reproducció social encara és dominada per pràctiques socialistes. Per tant, per entendre les actuals característiques de la producció i reproducció de les desigualtats espacials, cal analitzar les condicions socials. Ella ho fa, i en particular, les que fan referència al gènere i a l'etnicitat. Timar es centra en les àrees més pobres i en els perdedors de la transició postsocialista, entre ells, les dones a les àrees rurals i els gitanos. D'aquesta manera pot tractar la diferenciació regional a vàries escales, des de la global a la local.

Segons Timar, l'aprofundiment de les disparitats regionals a l'economia hongaresa des del canvi polític ha anat acompanyat de canvis en la divisió sectorial del treball i del capital, que han creat nous models de disparitats espacials en l'economia. El fenomen més evident és la diferenciació Oest-Est i urbà-rural. Timar revela que hi ha una àrea en el Nord, Nordest i el Sud de la zona transdanubiana, fonamentalment rural, on no només no hi ha hagut inversió, sinó que ha incrementat l'atur. En aquesta àrea rural endarrerida s'hi afegix una elevada proporció de gitanos, població en situació d'exclusió social a

Hongria. Timar ve a dir que els qui viuen en regions desafavorides no només s'enfronten a més dificultats econòmiques sinó també al fet que tenen menys recursos per a resoldre-les. Els tradicionals rols de gènere de les àrees rurals esmentades han propiciat que les estratègies de supervivència de les famílies no hagin suposat el mateix sacrifici per part dels seus membres. Les històries de vida que Timar ha utilitzat per a la seva recerca li han demostrat que sortir o sobreviure a les crisis és més dur per a les dones.

Timar utilitza un segon estudi de cas per tractar aquestes disparitats a nivell local, el cas de la població gitana a Veszprém, una ciutat de 70.000 habitants, que experimenta una espectacular renovació física del centre històric finançat per les classes mitges que resulta en una *gentrificació* (entesa com la reinversió de capital en el centre urbà destinada a produir espai per a classes socials amb més poder adquisitiu que les que l'ocupen en l'actualitat) i un desplaçament de 235 famílies gitanes. La marxa dels gitans del centre i de la ciutat augmenta la segregació entre la ciutat i altres municipis del voltant que ofereixen habitatges a millor preu a aquestes famílies, fet que desplaça el problema a un altre lloc. Les manifestacions locals dels processos econòmics globals i de l'urbanisme neoliberal suposen no només una renovació física de la ciutat sinó també la gentrificació amb els seus impactes sobre la reproducció de les desigualtats socials.

El desenvolupament desigual d'Hongria en diferents escales geogràfiques demostra a l'autora que la lògica del capital és qui mena les desigualtats tant regionals com urbanes. Timar està convençuda que l'adopció d'un enfocament Marxista o d'economia política per a analitzar el desenvolupament desigual enriqueix la geografia hongaresa ja que: a) contribueix a disseminar un nou enfocament que difereix de la geografia de l'*status quo* actual; b) crea una actitud diferent cap a tendències futures en la remodelació de les desigualtats espacials i en la forma com abordar els problemes, ja que les considera innates al capitalisme; i c) estudia l'espai al mateix nivell que la societat, en el sentit que considera el subdesenvolupament com a instrumental en el procés capitalista i per tant, susceptible d'afectar a qualsevol lloc.

Judit Timar ofereix una excel·lent visió de les desigualtats regionals, socials i econòmiques de la Hongria actual a partir d'una sòlida contextualització i justificació teòriques i de l'exposició de dos casos empírics que li exemplifiquen la seva tesi. La seva exposició, crítica amb el model neoliberal que escombra el seu país i el món, podria semblar una lloança d'un passat idealitzat. Més que això, hom treu la impressió que l'autora, des d'una clara posicionalitat com a dona, acadèmica, feminista i marxista, es vol desfer de prejudicis i discursos políticament correctes i buscar en teories i pràctiques prèvies allò que li pot ser útil per analitzar problemes actuals, amb un to més que correcte i clar [Mireia **Baylina**].

Dimecres 16 d'abril de 2008.

Núria BENACH ROVIRA, professora
de la Universitat de Barcelona:

*La ciutat representada: de la Barcelona
olímpica a la Barcelona turística.*

Pendent.

Dijous, 30 de maig de 2008.

II CONGRÉS CATALÀ DE GEOGRAFIA
El mapa com a llenguatge geogràfic

Ponència 1: Vicenç Ma. ROSSELLÓ i VERGER,
professor de la Universitat de València.

Cartografia, paisatge i territori.

La dissertació corresponent a la primera ponència del **Segon Congrés Català de Geografia**, dedicada, en principi, al tema “Cartografia i paisatge”, ha estat pronunciada pel Dr. Vicenç Ma. **Roselló i Verger**, catedràtic de geografia física de la Universitat de València. Ha tingut lloc a la Sala Prat de la Riba de l’IEC avui dijous 29 de maig de 2008. En presentar els grans trets de la seva allocució, no sense advertir que, excepcionalment, faria lectura del text que portava escrit en contra del seu costum inveterat de recrear un esquema de guió, ha anunciat l’esmena que havia introduït en el títol, això és que cartografia i paisatge no s’aguanten sense un territori, el territori. Pensem que Rosselló ha optat per llegir la ponència, la qual cosa ha fet sense pèrdua d’interès, no tant per a complir estrictament amb la durada de la intervenció fixada pels organitzadors del Congrés, com ha dit, sinó per raons d’eficàcia i no perdre el fil de la reflexió de cara a convèncer l’auditori sobre la conveniència del nou títol: “Cartografia, paisatge i territori”. L’objectiu de la conferència ha estat precisament el de justificar l’empelt.

Més que una aportació heterodoxa, com ha manifestat Rosselló de bell antuvi, ha estat una contribució original sobre el debat actual de la transcendència del paisatge en la geografia. En aquest caient, ha furgat incansablement en la seva reserva ingent de coneixements cartogràfics, geogràfics i, en definitiva, culturals, per a servir-los a grapades prou mesurades com per a ésser engolides pels assistents sense escanyar-se de manera que la dissertació ha estat un model d’equilibri entre una allau de referències intel·lectuals de tota mena i una efectivitat comunicativa excel·lent.

Així, la primera de les tres parts en les quals ha dividit la intervenció ha constituït una veritable pluja benefactora d’idees, meditacions, raonaments en veu alta sobre conceptes, tòpics i mots dispersos relatius als mapes, les cartes, els paisatges, la mapística, els teatres, les etimologies, les escales... O bé en forma de preguntes obertes: en tenim prou amb vistes zenitals del territori? No hi altres punts de vista perspectius igualment eficaços? Podem deslligar la dilatada etimologia del terme paisatge de l’estudi del territori?... A voltes en forma d’ironia, com la referència a la buidor conceptual que revela un conegut atlas del paisatge espanyol d’edició relativament recent a càrrec d’un ministeri ambiental, o de contrapunt, com l’anècdota atribuïda a Disraeli: “al món només existeixen veritablement dos llocs complets, Londres i París; la resta és paisatge”. Ara, fins i tot a cop calent, és del tot impossible, és clar, recapitular-ho tot. Quedem-nos amb la reflexió amb la qual el conferenciant ha tancat l’apartat: ha estat fet un ús i abús del mot ‘paisatge’ sense parar esment en el ‘territori’ sustentador i la geografia explicadora.

La segona part ha estat esmerçada a efectuar un repàs força catòlic, però no menys interessant, de la presència del paisatge en la cartografia. Ha estat la manifestació, gairebé, d’un compendi d’història sectorial de la cartografia, per allò del paisatge, ja

s'entén. El professor Rosselló ha remarcat com apareixia, o desapareixia, d'una època a altra, o com prenia sentits diversos en el marc d'una mateixa societat, posem per cas, com a objecte per al lleure o per a treure'n profit. Arribats a avui el paisatge està de moda. Una altra ironia concloent: l'any 1989 varen aparèixer sengles llibres en el mercat francès titulats *La mort du paysage* i *L'invention du paysage*!

Els mapes no són una especulació, un emmirallament, qualsevol del territori. Més aviat en signifiquen una apropiació. És potser per això que, en la societat dels nostres dies, el *mapping* és a l'ordre del dia i omple moltes de les operacions de la vida quotidiana, des dels *routers* menats per GPS fins als mapes del temps que ens comenten als mitjans de comunicació de masses. Un signe de la capacitat de consum descordada de la qual no escapa cap artefacte humà, inclosos el territori i els mapes. I el paisatge? En la línia conceptual desenvolupada en les dues parts anteriors, Rosselló ha refermat les característiques postisses de la noció més actual de paisatge en la tercera i darrera part de la seva exposició. En efecte, en el trajecte del més general fins al més particular, ha fet desembocar la riuada provocada per la pluja benefactora abans esmentada en una anàlisi sumària, però punyent i efectiva, de les lleis del paisatge.

No caldria recordar que des dels anys seixanta ençà, la legislació desenvolupada per diversos estats europeus sobre la conservació i la qualitat del paisatge, amb traces legals proteccionistes molt diverses, ha estat el detonant de l'extensió de la moda pel paisatge. Allò més astorador de la legislació originada a partir de la publicació del Conveni Europeu del Paisatge de l'any 2000 és l'absència a la cartografia imprescindible per a registrar-lo. Això passa amb la legislació valenciana de 2004 i també passaria el mateix en la legislació catalana de 2005 de no haver estat per les esmenes en aquest sentit presentades pel Col·legi d'Ambientalistes de Catalunya i acceptades finalment pel Parlament. I a les Illes, no sembla pas que el projecte de llei vagi per millor camí a la vista de la declaració de principis següent: "el paisatge és un valor econòmic i de suport del turisme..." De tot plegat i en defensa de la interconnexió entre mapa, paisatge i territori, com ha volgut posar de manifest amb la nova titulació de la ponència, el Dr. Rosselló en conclou si, per paisatge, no seria millor parlar de geografia i territori, "amb mapes, naturalment".[Pau Alegre, 29 de maig de 2008]

Dijous, 30 de maig de 2008.

II CONGRÉS CATALÀ DE GEOGRAFIA
El mapa com a llenguatge geogràfic

Ponència 2: Josep Ma. RABELLA i VIVES,
professor de la Universitat de Barcelona.

Cartografia, cultura i societat.

La segona ponència del **Segon Congrés Català de Geografia** ha estat dedicada al tema “Cartografia, cultura i societat”, la conferència marc de la qual ha estat encomanada al Dr. Josep Ma. **Rabella**, professor titular de Geografia Humana de la Universitat de Barcelona. N’ha fet l’exposició als congressistes a la Sala Prat de la Riba de l’IEC avui dijous 29 de maig.

El Dr. Rabella ha recolzat la seva dissertació en una seqüència molt ben triada de mostres de mapes i d’imatges d’observació de la Terra per a il·lustrar el que ha estat una de les seves propostes d’interpretació de la cartografia en la societat actual, això és el del *boom* dels mapes fins a constituir un veritable esdeveniment cultural. Amb la finalitat d’ordenar la successió de flaixos visuals i els comentaris singulars pertinents, ha provat de compartimentar la conferència en tres apartats encapçalats per sengles qüestions: on ens trobem actualment en l’evolució de la cartografia? Què és el mapa? Cap on va la cartografia? Val a dir que el conferenciant ha confessat que la presentació del tema que anava a efectuar només era un esquema obert i que el text definitiu seria el que sortiria publicat més endavant a les Actes del Congrés. Per tant, la seva aportació és provisional i subjecta a revisió.

La primera part de l’exposició –on som? o, potser ara ja, d’on venim?– ha estat il·lustrada amb una vintena de fragments de mapa i imatges d’entre els més difosos a l’actualitat pels mitjans de comunicació de masses i les publicacions científiques: mapes topogràfics i cartes nàutiques, mapes excursionistes i ortofotomapes, cartografia temàtica i mapes per a discapacitats, els mapes del temps i *Google Earth*... per acabar amb el recordatori de la cartografia dels Atles com a síntesi exemplar i ben articulada entre text i gràfic. Els aspectes transversals del devessall gràfic contemplat han estat resumits breument en tres tendències: gratuïtat, popularitat i consum massiu.

La segona part ha consistit en una revisió de la proposta de definició de mapa defensada de fa temps pel professor Rabella. En efecte, sense negar el prestigi i bona tradició de la definició derivada del model comunicatiu entre el cartògraf i l’usuari dels mapes –el model d’Arthur H. Robinson–, el conferenciant ha insistit en la necessitat de contemplar els efectes de la digitalització en la qual estem immersos de ple la qual cosa provoca contradiccions, revolucions i paradoxes en la definició clàssica basada en la proporcionalitat, la selecció i la simplificació regit, de conjunt, per un llenguatge amb uns codis propis de significació universal. El trasbals més important exercit per la digitalització sobre la definició clàssica és en relació amb allò que esperem dels mapes, sobre la seva funcionalitat. Però això ens aboca a la tercera i darrera part de l’exposició: cap on va la cartografia?

La funcionalitat tradicional del mapa, en la doble vessant d’inventari de localitzacions i d’emissor de missatges, ha estat sotraguejada per la intrusió de tot tipus de tècniques digitals en la producció de la cartografia. Així, la difusió dels

Sistemes d'Informació Geogràfica (SIG) han minorat la funcionalitat d'inventari dels productes cartogràfics en la mida que les bases de dades d'atributs de les localitzacions es poden fer evidents de manera immediata en contextos en els quals, fins fa pocs anys, es precisava moltes hores de dibuix manual. En canvi, els SIG, i no pas el contrasentit de la "cartografia automàtica", han facilitat enormement la potenciació de la dimensió expressiva dels mapes ben recolzada amb les variables visuals bertinianes. En definitiva, caldrà anar pensant si "el poder dels mapes" ha estat atrapat, o no, per la xarxa del SIG.[Pau **Alegre**, 29 de maig de 2008]

Divendres, 31 de maig de 2008.

II CONGRÉS CATALÀ DE GEOGRAFIA
El mapa com a llenguatge geogràfic

Ponència 3: J. Luis URTEAGA GONZÁLEZ,
professor de la Universitat de Barcelona.

Història de la cartografia..

La conferència marc de la tercera ponència del **Segon Congrés Català de Geografia** ha estat encomanada al Dr. Luis **Urteaga**, catedràtic de Geografia Humana de la Universitat de Barcelona, qui l'ha desenvolupat en el transcurs de la sessió matinal celebrada a la Sala d'Actes de l'Institut Cartogràfic de Catalunya el dia 30 de maig. Per tal de centrar el tema de la seva intervenció, el conferenciant s'ha referit a la impossibilitat de donar abast a tot allò de nou que ha sorgit en el domini de la història de la cartografia d'ençà la celebració del Primer Congrés, fins i tot si el repàs no va més enllà de Catalunya o Espanya. És per això que li ha semblat més útil limitar l'exposició a un tema singular: els avenços en el coneixement del mapa cadastral a Espanya als darrers tres segles.

La data del Primer Congrés, 1991, només va ser tres anys posterior a la publicació de dues obres les quals van constituir un punt d'inflexió crucial en la temàtica: l'obra col·lectiva titulada *El Catastro en España*, editat a cura d'Antoni Segura, i la publicació facsimil de la *Planimetría General de Madrid*, a cura de Camarero Bullón. Durant els vint anys escolats, la recerca ha avançat vers l'explotació sistemàtica dels fons d'arxius amb una esperit classificador i catalogador, amb especial dedicació vers la caracterització dels autors de mapes i recomptes i de l'evolució de les institucions responsables del cadastre. Les aportacions hipercrítiques –en paraules d'Urteaga– dels anys setanta han estat arraconades per recerques de tarannà acadèmic més erudit i circumspecte.

Ha resumit les innovacions en un síntesi del desenvolupament del cadastre des de les primeries del segle XVIII, quan els ministres de Felip V l'introduïren a Catalunya per a aplicar la contribució reial de Nova Planta de manera permanent i generalitzar-la a gairebé tota la població. El tret bàsic d'aquest sistema impositiu, subsistent a Catalunya fins al 1845, és l'assignació de masses tributàries per quotes als corregiments i de retruc als pobles, nivell territorial en el qual s'efectuava el seu repartiment entre els particulars. Les enquestes i les mesures sobre la distribució de la propietat imposable encarregades pels pobles per a distribuir les assignacions van ser enregistrades textualment i els pocs plànols dibuixats no passen d'esborranys auxiliars. L'intent d'aplicar el cadastre de Catalunya a la corona de Castella, preparat mitjançant l'enquesta territorial ordenada pel Marquès de la Ensenada cap a mitjans de segle XVIII, no va passar de la recollida d'informació de base.

La formació del cadastre parcel·lari com a registre de la riquesa pecuniària subjecta a tributació territorial va ser un objectiu de tots els governs liberals espanyols durant el segle XIX. No va poder-se materialitzar mai i, en aquest context, hom ha argumentat que el fracàs de la seva implantació, ben diversament al que passava a la majoria dels països europeus coetanis, ha estat una de les rèmores més pesants del liberalisme

espanyol vuitcentista. La prolongació del sistema de distribució de la massa tributària per quotes, sense cap control seriós i efectiu de la riquesa imposable, va significar una reducció important dels ingressos de l'erari estatal, per una banda, i un repartiment injust de la tributació al nivell local entre grans i petits propietaris mercès al procediment per amillament. L'exposició del Dr. Urteaga, però, no ha furgat per aquesta banda. Ha aclarit el canvi de model de cadastre esdevingut vers 1860 de manera molt convincent. El govern de la Unió Liberal es va desdir de l'autonomia tàcita atorgada fins aleshores als ajuntaments per a contractar l'aixecament dels parcel·laris, a semblança del que havia succeït a França, i es decidí per un aixecament totalment dirigit des de Madrid per un cos de funcionaris especialitzat. Així, quedava arraconada la saga dels atlas parcel·laris, diversos exemples dels quals han estat estudiats i catalogats pel conferenciant, amb F. Nadal i JI. Muro. Val a dir que el nou sistema, dirigit per Francisco de Coello, extremadament detallista i, per tant, d'aplicació forassenyada amb els recursos humans i econòmics disponibles, tampoc reeixí en la comesa i calgué arribar al segle XX per a trobar un desllorigador.

La tercera part de la conferència ha consistit, precisament, en recordar les fites seguides pel cadastre noucentista. La base gràfica i el registre dels usos de cada parcel·la foren considerats obligatoris per a distribuir equitativament la quota impositiva entre els propietaris a partir de la Llei de Cadastre de 1906. Després d'experimentar un retrocés episòdic durant la Dictadura de Primo de Rivera, l'aixecament de plànols parcel·laris avançà decididament a partir de 1932 en incorporar la fotogrametria en els treballs. Si més no, el registre de límits sobre fotografia aèria va fer possible disposar de la base parcel·lària completa espanyola a les darreries de la Dictadura de Franco. Dit això, el professor Urteaga ha arrodonit la seva dissertació, excel·lent en tots els sentits, amb alguns desideràtums relatius a la protecció i difusió dels fons arxivístics de plànols parcel·laris del segle XIX, els més exposats a la degradació avui per avui [Pau **Alegre**, 30 de maig de 2008].

Dijous, 31 de maig de 2008.

II CONGRÉS CATALÀ DE GEOGRAFIA
El mapa com a llenguatge geogràfic

Ponència 4: Xavier PONS i FERNÁNDEZ,
professor de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Cartografia i innovació.

“La cartografia es troba en un moment dolç d’innovació”, és, si fa o no fa –m’he de refiar d’unes notes preses a corre-cuita–, la frase escollida pel Dr. Xavier Pons, catedràtic de Geografia Humana de la UAB, per tal d’engegar la conferència marc de la quarta i darrera ponència del **Segon Congrés Català de Geografia**. Ha estat pronunciada en el decurs de la sessió matinal de la segona jornada, la qual ha tingut lloc a la sala d’actes de l’Institut Cartogràfic de Catalunya avui, dia 30 de maig. Una innovació, ha remarcat Pons, que ha estat empesa decididament pels estudiosos del territori de Catalunya, i no només els geògrafs, mitjançant publicacions de primer rengle, la difusió de programaris especialitzats i la realització de projectes de reconeixement territorial arreu del món.

Les palanques de canvi de marxa de la conferència –altrament dits els eixos, els vectors, etc.– han estat quatre, com les d’un automòbil clàssic: 1a) la producció cartogràfica dels darrers trenta anys ha crescut vertiginosament i amb una millora evident de varietat i actualització; 2a) la millora de la qualitat mètrica i temàtica és molt notable; 3a) aquesta millora científica i tècnica s’emmotlla en un procés sostingut, sense alts ni baixos d’importància; i 4a) l’ús i la comprensió del mapa és cada volta més gran i difós a la societat contemporània. Resolta la qüestió de l’embalada, quedava només mantenir el rodatge de l’exposició, el qual, tot sigui dit, ha estat molt ben sostinguda.

Així, i per si no n’hi havia prou, Pons ha afegit la cinquena marxa, la dels Sistemes d’Informació Geogràfica (SIG), els quals permeten fer i desfer mapes al gust de tothom. Els SIG han invertit decisivament el sentit del flux de producció cartogràfica, de la digitalització dels productes analògics del passat cap a la materialització analògica dels productes digitals a l’actualitat. El nou flux de la producció és molt integrat en el domini dels coneixements de totes les ciències de la Terra de manera que els SIG també han actuat de pont de comunicació entre científics que, fins fa poc, semblaven pertànyer a planetes diferents. No ha estat cap sorpresa, doncs, perquè la discrepància hauria estat inaudita, que Xavier Pons consideri la teledetecció com la impulsora de la massificació de la producció cartogràfica actual, tant amb el concurs dels procediments fotogramètrics per a la producció d’ortoimatges, com per a la identificació i la quantificació de les superfícies ocupades per les cobertores de la superfície terràquia mitjançant l’aplicació de mètodes d’anàlisi multiespectral adients.

L’anècdota d’un conegut diàleg del *Petit Princep* d’Antoine de Saint-Exupéry, qui havia reconegut llargament la Terra des de l’avió, ben diversament, poso per cas, de Selma Lagerlöf en escriure *El viatge meravellós de Nils Holgerssons per Suècia*, ha estat prou reveladora de la multiplicitat de perspectives amb les quals es pot contemplar la inversió del flux productiu en cartografia emfasitzada pel conferenciant. La finalitat d’aquesta digressió en la ressenya no té altre objecte que posar de relleu els nombrosos

recordatoris que Pons ha efectuat al llarg de la seva exposició de les innovacions per a posar en guàrdia en relació amb l'assumpció dels SIG com una "panacea" i que no pas tot són "flors i violes". Ha estat sempre a punt per a trepitjar el fre. Per exemple, el recordatori que no hi ha cap SIG que permeti l'automatització completa de la generalització cartogràfica en el pas d'una escala a altra ha estat molt oportú. És ben conegut que ni amb tota la recerca desplegada en aquest sentit, ingent i colossal, no s'ha arribat a cap resultat d'interès científic. Sigui dit amb un poc d'acrimònia, confio, amb el Petit Príncep, Nils Holgerssons, i tants altres, que mai no arribi a resoldre's. Altrament, la desaparició de la cartografia seria un fet incontrovertible i, amb ella, la dels estudiosos que la tenen per un llenguatge.

Al cap i a la fi, l'exposició ha consistit, a la pràctica, en la il·lustració del lema apuntat a la capçalera. Ha estat una intervenció lluïda i provocadora; esbiaixada, informativament parlant, és clar; molt ben documentada; sense concessions a cofoismes de cap mena. Per tot això, crec que hauria generat un bon debat si la Comissió Organitzadora del Congrés hagués pensat en la possibilitat d'obrir un col·loqui en acabar cada conferència. Ja ho sé, ja ho sé, el temps... Potser se'n podria remeiar la mancança, crec que sentida per molts congressistes, amb una taula rodona dels quatre ponents, aquesta sí, amb col·loqui obert als assistents. Podria ser una de les primeres activitats del curs 2008-09, el de després del Segon Congrés [Pau **Alegre**, 30 de maig de 2008].

Dijous, 31 de maig de 2008.

II CONGRÉS CATALÀ DE GEOGRAFIA
El mapa com a llenguatge geogràfic

Conferència institucional: Oriol NEL·LO i COLOM, secretari de Política Territorial de la Generalitat de Catalunya, i Jaume MIRANDA i CANALS, director de l'Institut Cartogràfic de Catalunya.

El marc institucional de la producció cartogràfica a Catalunya.

Les activitats de la segona sessió matinal del **Segon Congrés Català de Geografia** han estat complementades amb una conferència a càrrec del Dr. Oriol **Nel·lo**, secretari de Planificació Territorial de la Generalitat de Catalunya, i del Dr. Jaume **Miranda**, director de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC), sobre el tema "El marc institucional de la producció cartogràfica a Catalunya", la qual ha tingut lloc a la sala d'actes de l'ICC avui mateix, dia 30 de maig de 2008. El contingut de les al·locucions d'un i altre orador han versat exclusivament sobre la Llei d'Informació Geogràfica i de l'ICC del Parlament de Catalunya, de desembre de 2005, el text de la qual, juntament amb el reglament corresponent, aprovat per decret d'octubre de 2006, havia estat facilitat als congressistes.

En primer lloc, ha pres la paraula el Dr. Nel·lo per a enumerar i descriure succintament i diàfana els instruments disposats per la llei amb l'objectiu de potenciar i coordinar la producció cartogràfica sobre el nostre país. Concretament, s'ha referit, successivament al Registre Cartogràfic, a la Comissió de Coordinació Cartogràfica de Catalunya (C4), al Pla Cartogràfic de Catalunya, a la Infraestructura de Dades Espacials de Catalunya (IDEC) i, finalment, a la Cartoteca de Catalunya.

És de remarcar, sobretot, la transcendència de l'establiment del Registre de Cartografia de Catalunya perquè, en oficialitzar els mapes que s'hi acolliran, impedirà el desenvolupament de nombrosos conflictes de caire administratiu. En endavant, doncs, prevaldran les decisions políticoadministratives efectuades sobre documentació registrada oficialment. Òbviament, només serà revalidada com a oficial aquella documentació registrada que compleixi determinats requisits o normes. Aquestes normes seran definides i dictades per la C4, un organisme de nova creació que aplega els representants de la producció de cartografia oficial a Catalunya. A més a més d'aquella comesa, la C4 també té com a objectius la preparació i el seguiment del Pla Cartogràfic de Catalunya i del Pla Català d'Observació de la Terra, a propòsit dels quals ha creat sengles comissions especials de treball amb l'afegit d'una tercera destinada a vetllar la coordinació de la producció cartogràfica de la trentena d'ajuntaments de Catalunya que en fan pels seu compte. El Pla Cartogràfic de Catalunya (PCC) és de preveure que sigui aprovat dintre del present any 2008. El PCC procurarà assegurar la disponibilitat futura de totes les sèries cartogràfiques produïdes per l'administració imprescindibles per a l'anàlisi de tot el territori.

Ultra els tres instruments de nova creació esmentats, la llei d'Informació Geogràfica i de l'ICC en confirma i potencia dues altres ja existents amb anterioritat. Per una banda, la IDEC es consagra com un servei d'intercanvi d'informació geoespacial servida a través d'Internet i a càrrec de l'Institut Cartogràfic de Catalunya. Per altra, la llei dóna especial relleu a la funció d'arxiu nacional de cartografia i

d'imatges a la Cartoteca de Catalunya sense oblidar la d'aplec de tot tipus de documentació bibliogràfica de referència així com de fons manuscrits rellevants com poden ser, entre d'altres, els dels geògrafs catalans més reputats.

En segon i darrer lloc, el Dr. Miranda ha resumit el ventall de productes elaborats per l'ICC en base a la seva tasca bàsica i prioritària de captura primària de dades amb sistemes sensors embarcats. En aquest domini fonamental d'actuació, va revelar l'existència d'estudis per a disposar d'un satèl·lit propi amb instrumental d'observació de la Terra a mig termini. L'exposició del Sr. Miranda ha destacat, finalment, la importància estratègica dels plans quadriennals, o contractes programa, establerts entre el govern de la Generalitat de Catalunya i l'ICC per tal d'assegurar el finançament de la cartografia del país i ha fet balanç dels desenvolupats fins ara [Pau **Alegre**, 30 de maig de 2008].

Dijous, 31 de maig de 2008.

II CONGRÉS CATALÀ DE GEOGRAFIA
El mapa com a llenguatge geogràfic

Conferència de clausura: Mark S. MONMONIER, professor
de la Syracuse University (Estat de Nova York, EEUU).

Persuasive cartography in the era of Internet.

La conferència de clausura del **Segon Congrés Català de Geografia**, i ordinària del mes maig del programa d'activitats de la Societat Catalana de Geografia, ha estat pronunciada pel Dr. Mark S. **Monmonier**, catedràtic de geografia de la Syracuse University (Estat de Nova York), amb el títol "Persuasive cartography in the era of Internet". L'acte ha tingut lloc a la Sala Prat de la Riba de l'IEC avui mateix, dia 30 de maig de 2008.

Com ha deixat entendre el president de la SCG en la presentació del conferenciant, resulta del tot impossible detallar el seu currículum en el lapse d'unes poques paraules liminars. En efecte, l'enumeració de les seves publicacions, i per parlar només dels llibres, ens portaria una bona estona. Perquè al llarg dels seus trenta-cinc anys llargs de docència universitària, Monmonier ha bastit una línia de pensament sòlida i consistent sobre els mapes, el desenvolupament i l'excel·lència de la qual ha estat reconeguda per tota la comunitat científica mundial. És per això que ens afegim a l'agraïment que li ha dirigit Francesc Nadal per haver accedit d'acompanyar-nos durant la celebració del Segon Congrés Català de Geografia i efectuar-ne la cloenda.

Ben diversament a la revelació d'una recerca de darrera hora com el títol podia insinuar, la dissertació del professor Monmonier ha fet bones les esperances dels qui n'esperàvem una certa refosa i conclusió d'investigacions precedents sense estalviar, és clar, les referències a l'actualitat més punyent. Els enfocaments conceptuals desenvolupats al llarg de la presentació de casos diversos d'ús i abús de mapes, cartogrames, imatges, animacions, etc., amb finalitats ambigües, retorçades o, en determinats casos, simplement truculentes, ha constituït un repàs del discurs que va iniciar en el tombant de la dècada dels anys setanta als vuitanta, posem per cas amb l'article "Cartography, Geographic Information, and Public Policy" (1), en desmarcar-se, sense enfrontar-s'hi, val a dir-ho, del corrent de recerca més estès en la cartografia temàtica nord-americana, el d'afinament del model de comunicació. L'originalitat i la força del discurs que d'aleshores ençà ha menat sobre la significació dels mapes en l'entorn social i cultural en el qual circulen, han atorgat un èxit considerable a les seves publicacions (2).

Actualment, la circulació i la creació d'informació cartogràfica 'persuasiva' més que no pas 'de propaganda' –ha puntualitzat Monmonier– ja no es limita als àmbits d'influència, més o menys extensos i sobreposats, de la premsa periòdica (3), sinó que circulen sense aturador d'una punta a altra del planeta per l'autopista d'Internet. El suport de paper tradicional, per altra banda, ha estat superat decisivament pel suport digital el qual, només fa vint anys, encara era un objectiu remot (4). S'hi ha referit en introduir l'exposició la qual, com avançava ratlles amunt, ha girat entorn de nombrosos exemples d'usos i abusos d'intromissió en l'opinió pública mitjançant mapes de tota mena disposats a la Xarxa, alguns dels quals ens ha comentat 'en directe'. Des de les

mitges veritats, per no dir mentides, sobre el potencial ofensiu de destrucció massiva d'Iraq i altres *divertimentos* geoestratègics, fins a les presentacions dinàmiques d'escenaris de catàstrofes provocades per riuades, huracans, terratrèmols i altres fenòmens de la natura, sense oblidar les simulacions dels efectes derivats del reescalfament i canvi climàtic global, tan mediàtic. Ha estat un repàs evocador i allisonador.

El professor Monmonier ha conclòs la seva exposició –en efecte, gairebé una exposició comentada– amb un recordatori de la facilitat amb la qual es pot manipular l'opinió pública amb mapes atès com la gent els examina sense esperit crític en tenir-los per veritats inqüestionables. Així mateix, ha advertit de l'impacte creixent que tenen les imatges dinàmiques que presenten simulacions d'evolució temporals. No hi fa res que no siguin mapes pròpiament dits. En aquest context, i per acabar la ressenya de la conferència i la crònica del Congrés, crec que ve a tomb tornar als principis i recordar la qüestió avançada pel professor Rosselló en la ponència inaugural: per què no podem donar tanta significació geogràfica a les visions perspectives de territori com la donada fins ara a les zenitals? [Pau **Alegre**, 30 de maig de 2008].

Notes:

1. *Journal of Geography in Higher Education*, vol. 6, núm. 2 (1982); pp. 99-107.
2. *How to Lie with Maps* (Chicago: The University of Chicago Press, 1991; 2a ed. ampliada de 1996) pot passar com la més emblemàtica.
3. Un tema explorat a bastament per Monmonier, en especial a *Maps with the News. The Development of American Journalistic Cartography*. Chicago: The University of Chicago Press, 1989.
4. Les apreciacions de Monmonier sobre l'esdevenidor de la 'cartografia electrònica', es prefiguraven al seu *Technological Transition in Cartography*. Madison, WI: University of Wisconsin Press, 1985.
5. Els lectors interessats podran trobar la base i l'ampliació del tema tractat pel Dr. *Monmonier a Cartographies of Danger. Mapping Hazards in America*. Chicago: The University of Chicago Press, 1997.

Dimarts 17 de juny de 2008.

Rafael MATA OLMO, professor de la
Universidad Autónoma de Madrid:.

*Conservación de la naturaleza, desarrollo territorial
y campesinado en Bolivia. Estudio de casos.*

El cicle de conferències mensuals de la Societat Catalana de Geografia (SCG) corresponent al curs acadèmic 2007-08 es clogué dimarts 17 de juny de 2008, amb la lliçó científica que pronuncià, a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, el Dr. Rafael **Mata** Olmo, catedràtic d'Anàlisi Geogràfica Regional de la Universidad Autónoma de Madrid. El ponent fou presentat pel president de la SCG, Francesc Nadal Piqué, qui posà de relleu la tasca investigadora del professor Mata Olmo, fruit de la qual es disposava a presentar ara i ací els resultats provisionals d'una recerca en marxa a Bolívia; a més a més, en destacà la producció escrita, que exemplificà en l'imprescindible obra *Atlas de los Paisajes de España*, Premio de Investigación de la Sociedad Geográfica Española (SGE), i la seva condició de president de l'Asociación de Geógrafos Españoles (AGE).

Després d'agrair la invitació de la SCG, el professor Mata Olmo encetà la conferència justificant-ne el títol, *Conservación de la naturaleza, desarrollo territorial y campesinado en Bolivia. Estudio de casos: los Yungas y Sajama*, que volia reflectir el doble vessant d'investigació i de cooperació al desenvolupament, present en l'estudi de dos espais geogràfics ben contrastats: el Parque Nacional (PN) i Área Natural de Manejo Integrado (ANMI) Cotapata, situat al vessant oriental dels Andes, entre la Cordillera Real i los Yungas de la Paz, i el Parc Nacional de Sajama, emplaçat a la Puna central andina, prop de la ratlla de Xile.

L'exposició de l'àrea protegida de Cotapata (més de 60.000 ha) començà per ressaltar unes diferències hipsomètriques que s'atansen als 4.500 m, entre els més de 5.000 dels cims andins i els 1.000 dels fons dels rius, encaixonats en valls de rostos pendents. Aquest relleu condiona un marc climàtic que dóna lloc a una gran diversitat ecològica, des del bosc subtropical humit fins a les prades de l'altiplà, part davall dels desolats paisatges dels gegants andins. En aquests ambients geogràfics, s'hi organitza una societat mestissa i criolla de base econòmica agrària que hi desenvolupa activitats diverses, com ara el pasturatge, la rotació o la itinerància de conreus de subsistència (blat de moro, iuca, plàtans...) d'origen preincaic, que coexisteix amb una agricultura d'orientació comercial (cafè, cítrics, coca...).

La investigació de l'equip del professor Mata Olmo se centra en les àrees compreses entre el bosc subtropical humit (< 2.000 m) i el bosc ennuolat (2.500 – 3.500 m), i l'objectiu principal és analitzar els conflictes territorials que s'hi han esdevingut els darrers vint anys (els impactes ambientals d'una nova i monumental infraestructura viària – la carretera de Porto Belho, a l'Amazònia, fins als ports del Pacífic-, el canvi d'hàbits dels camperols, el foment de la ruralia periurbana, l'especulació immobiliària...), per contribuir a la coneixença geogràfica de l'indret i esbrinar si el seu desenvolupament sostenible és en perill.

Fruit d'aquesta ambiciosa recerca és la delimitació d'unitats territorials, que tenen en compte la distribució de la vegetació, els usos del sòl i el règim de tinença de la terra,

entre d'altres variables contemplades. Es tracta, també, de proposar uns models de gestió i planificació de les àrees protegides que enduguin un aprofitament humà sostenible d'aquest medi físic plural. Finalment, s'ha desenvolupat un Sistema d'Informació Geogràfica (SIG) que aplega gran nombre de fitxes de les unitats territorials citades i una cartografia precisa de les diverses variables estudiades.

L'altra gran àrea abordada per l'equip del professor Mata Olmo és la Puna de Sajama, el primer parc nacional de Bolívia, situat al voltant del Cerro Sajama (6.542 m), el cim sagrat dels aimares. S'estén per diversos cantons del departament d'Oruro i abasta més de 100.000 ha; fou creat en 1939 per protegir les formacions de keñua (*Polylepis tarapacana*), que creixen fins a 5.200 m i constitueixen el bosc més alt del món. En aquest altiplà, l'altura mitjana de 4.200 m, el promig tèrmic anual de 3,4°C i unes precipitacions inferiors a 400 mm caracteritzen un clima extremadament dur.

En aquest espai geogràfic viu una societat indígena, l'aimara, ocupada des de fa segles en la ramaderia que aprofita les pastures comunals. Encara que actualment l'organització cantonal està molt estesa, la població està tradicionalment organitzada en *ayllus*, mena d'unitats políticoadministratives per a l'aprofitament dels recursos, que es caracteritzen per un mode de vida comunal, una successió hereditària i la celebració de determinats ritus i festes. Aquestes entitats estan dividides en *sayañas*, agrupacions de famílies per a l'explotació de recursos. N'hi ha prop de 400 a Sajama.

A *tiro hecho*, l'equip científic n'escollí una dotzena per encetar l'estudi de les possibilitats de promoure-hi la diversificació d'activitats productives que contemplin un desenvolupament territorial ben avingut amb la conservació de la natura. El professor Mata Olmo parlà de l'explotació de la vicunya (*lama vicugna*), mena de camèlid salvat de l'extinció el segle XX, la llana del qual ateny una cotització molt més elevada que la de les seves cosines, la llama i l'alpaca.

La conferència, il·lustrada amb una sèrie de mapes de gran qualitat i munió de fotografies (la majoria del propi conferenciant), posà de manifest ben a les clares com pot actuar un geògraf compromès amb la cooperació amb comunitats que malden per assolir un desenvolupament que tot hom hauria de voler harmònic amb el respecte mediambiental. [Enric **Bertran**]

Dijous 19 de juny de 2008.

Taula Rodona introduïda per Juli ESTEBAN, amb Robert CASADEVALL, vicepresident del Col·legi de Geògrafs, Rafael GIMÉNEZ CAPDEVILA, Institut d'Estudis Territorials, Pilar RIERA, professora del Departament de Geografia UAB i Montserrat MERCADÉ, geògrafa, tots plegats moderats per Carme MONTANER:

El paper de la geografia en el Pla Territorial Metropolità.

Una taula rodona per a debatre "El paper de la geografia en el Pla Territorial Metropolità (PTM)" va tenir lloc als locals de l'IEC dijous, dia 19 de juny. Havia estat convocada per la Delegació a Catalunya del Col·legi de Geògrafs i l'Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya de conjunt amb la Societat Catalana de Geografia (SCG). L'objectiu anunciat del debat era el de valorar el paper que han de tenir els professionals de la geografia en aquest tipus de plans i quin és el que realment tenen.

L'acte va ser introduït amb una exposició de l'arquitecte i urbanista Juli **Esteban**, col·laborador de la SCG de fa molt temps, sobre els grans trets del PTM actualment en curs d'elaboració. En concret, es troba en la fase d'avantprojecte i hom confia poder-lo aprovar abans de finals d'any. Cal no oblidar que, legalment, només és una revisió del Pla General de Catalunya per a una de les seves set vegueries de planejament, el de l'àmbit metropolità centrat a Barcelona i estès des del Gaià fins a la Tordera i des de la Mediterrània fins, si fa o no fa, a la Serralada Prelitoral. El conferenciant va recordar expressament que l'origen remot del PTM és la legislació territorial de 1988 que va esbandir la Corporació Metropolitana. Tanmateix, el tret de sortida oficial del PTM cal situar-lo a l'any 1995 i, amb una vigència de trenta anys, finirà el 2026, de manera que ja porta un retard de tretze anys en la seva tramitació i execució. Allò que no va dir Esteban, però, és que, ara, les circumstàncies polítiques han esdevingut les idònies per a tirar-lo endavant. S'intueix prou bé una bona sintonia dels redactors del Pla Territorial amb les administracions municipals dels 164 ajuntaments de la vegueria, tots amb Pla General d'Urbanisme en vigor que caldrà respectar en les seves línies essencials. En aquest context, però, va deixar clar que malgrat el caient d'instrument de planificació física, i no pas, posem per cas, de programació econòmica, les propostes del PTM no poden ser una simple suma del mosaic dels plans municipals.

Una volta presentat un esquema de la situació actual del territori metropolità repartida en tres grans categories: el *continuum* urbà barceloní, els eixos formats per coalescència de nuclis urbans enfilats radialment des del centre metropolità i els buits perifèrics amb alguns nodes per a desenvolupar, Esteban es va referir als models i a les hipòtesis de creixement metropolità, el qual va donar per segur, tant en el domini dels serveis com en el romanent industrial, amb un increment demogràfic sostingut per la immigració. Aquesta part de l'exposició es va cloure amb algunes propostes de redireccionament territorial dels escreixos. A fi i efecte d'ordenar-ho de manera adient, els equips redactors del PTM han adoptat uns criteris de planejament referits a l'ús eficient del sòl, la distribució de nodes i centres urbans, la millora dels teixits urbans amb usos mixtos, la primacia de les xarxes com a element integrador del territori i del transport públic en general. Finalment, el conferenciant va destacar la distribució del sistema d'espais oberts i inalterables proposats per l'avantprojecte del PTM així com el de la jerarquia de nuclis i centres urbans amb les corresponents previsions de noves infraestructures de mobilitat que caldrà endegar.

El torn de paraules del debat anunciat va ser obert per Robert **Casadevall**, vicepresident de la Delegació a Catalunya del Col·legi de Geògrafs, per a remarcar les diferències entre un pla territorial, com el Metropolità que ocupava la sessió, i un pla urbanístic qualsevol. S'ho va fer venir a tomb per tal de magnificar el paper que poden fer els geògrafs en el PTM atesa la preponderància que hi pren el vessant prospectiu respecte del prescriptiu. És potser per això que els geògrafs han gaudit d'una presència notable en els equips redactors. Finalment, en un altre registre interpretatiu, va destacar la integració d'estratègies territorials en el PTM com una conseqüència positiva de la legislació territorial i va fer un toc d'alerta sobre el perill de resurrecció de la Corporació Metropolitana a l'aire de la revisió prevista del Pla General Metropolità per a després del PTM.

La intervenció de Rafael **Giménez** va servir per a destacar l'augment incontestable de geògrafs en tasques de planejament. Va recordar que en el cas de l'Institut d'Estudis Territorials, entitat que aixopluga els treballs del PTM des de 1988, la presència de geògrafs era gairebé nul·la a les primeries. Com bé va recordar, el primitiu equip del PTM era format per un grup d'enginyers de camins sota la direcció d'Albert Serratosa. Ara bé, la necessitat de trobar bons gestors del SIG amb habilitats d'expressió cartogràfica eficient, per una banda, i de coordinadors de les diverses temàtiques presents en el pla, per altre, han donat un paper cada volta més considerable als geògrafs. En definitiva, la complexitat creixent dels treballs de planificació territorial, potser no tan d'ordre físic com passa en la planificació urbanística, ha jugat a favor de la introducció d'aquests professionals en els equips del PTM.

Pilar **Riera**, professora d'Ordenació del Territori del Departament de Geografia de la UAB, va trobar que, així d'entrada, la temàtica proposada per al debat era recurrent en el temps i, alhora, trobava fora de lloc plantejar-la en termes d'oposició gremial amb els arquitectes, els enginyers o els economistes. A més a més de la sessió dedicada al mateix tema organitzada per l'Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya el 1993, la qual havia estat recordada per la moderadora del debat, Carme **Montaner** (Societat Catalana de Geografia), l'opinant va retreure el seminari i la jornada sobre ensenyament de l'ordenació del territori i la urbanística a les universitats catalanes organitzada per la Societat Catalana d'Ordenació del Territori l'any 2002. En aquesta ocasió, tota la gamma de professionals relacionats amb el territori es van qüestionar el seu paper en la pràctica del planejament bo i defugint qualsevol protagonisme o centralitat la qual cosa, va afegir Riera, s'ha mantingut i accentuat fins a l'actualitat. En aquest context relativista, va insistir en la necessitat d'ensenyar a prendre decisions als futurs geògrafs, a agafar el llapis i a delimitar, per tal de fer més efectiva la seva presència en l'àmbit professional de l'ordenació del territori.

Finalment, la geògrafa Montserrat **Mercadé** es va referir, sobretot, a les característiques de la seva pràctica de molts anys d'exercici lliure de la professió o en el marc d'equips pluridisciplinaris, amb arquitectes i altres titulats, per a remarcar que és precisament aquesta pràctica la que facilita l'aprenentatge i l'afermament de les capacitats decisòries en base als ensenyaments rebuts a la Universitat. Al brau només se li veuen les banyes en saltar la tanca i, aleshores, cal agafar-les-hi sense contemplacions. Mercadé va aportar, doncs, un toc de realisme que hauria animat el debat de debò, de no ser que s'havien fet les nou del vespre sense ni adonar-nos-en. Un altre dia serà. [Pau **Alegre**, 20 de juny de 2008]